

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lärares tankar kring konsumentkunskapsundervisning

Jenny Olsson

LAU370

Handledare: Helena Åberg

Examinator: Monica Petersson

Rapportnummer: HT09-2820-04

Förord

Denna uppsats är resultatet av ett enskilt arbete. Samtliga moment har genomförts av mig, Jenny Olsson, som ensam skribent. Jag vill tacka de respondenter som deltagit i studien och därmed gjort den möjlig.

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Lärares tankar kring konsumentkunskapsundervisning

Författare: Jenny Olsson

Termin och år: HT 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Helena Åberg

Examinator: Monica Petersson

Rapportnummer: HT09-2820-04

Nyckelord: Konsumentkunskap, hem- och konsumentkunskap, kursplan, konsumtion, konsumentekonomi, identitet, identitetsskapande, köpberoende, konsumtionsnorm, privatekonomi, konsument, konsumentpolitik.

Sammanfattning:

Syftet med denna studie är att undersöka hur lärare i hem- och konsumentkunskap ser på konsumentkunskap i en brytningstid mellan två kursplaner. De konkreta frågeställningar som studien bygger på är:

- Hur ser hem- och konsumentkunskapslärare på undervisningen i konsumentkunskap?
- Vilka förväntningar har hem- och konsumentkunskapslärare på den nya kursplanen?
- Hur ser hem- och konsumentkunskapslärare på sin förmåga att bemöta de utmaningar som föreligger en ny kursplan?

Studien är en samtalsintervjuundersökning som genomförts bland sex lärare i hem- och konsumentkunskap. Lärarna arbetade på olika skolor i olika städer eller tätorter i Sverige. Studien visar på att två synsätt förekommer bland lärarna. Synsätten består i att lärarna antingen delar på teori och praktik eller ser allt som en helhet. Studien visar även på bristen av koppling mellan konsumtion och identitet i konsumentkunskapsundervisningen trots att forskning visar på att dessa tankar är vanligt förekommande hos barn och ungdomar. Respondenterna framhåller vikten av tid för diskussion, planering och fortbildning inför införandet av den kommande kursplanen i syfte att förankra kursplanen i undervisningen. De lyfter även behovet av ämnesövergripande samarbete rörande konsumentkunskap. Studien visar även på vikten av balans mellan undervisning som utgår från elevernas vardag och förmågan att som lärare kunna lyfta elevernas blick till ytterligare en nivå. Studien är en del i en större kontext som behandlar hur utbildning i konsumentkunskap bör genomföras men kan även relateras till det övergripande vetenskapliga problemet hur vi som individer, skolan och nation skall förhålla oss till paradoxen mellan det moderna konsumtionssamhället och hållbar utveckling. Den svenska skolan genomgår i dag en stor förändring och samtliga ämnens kursplaner skall skrivas om. Denna studie kan, i ljuset av detta, även ses som ett led i forskningen kring en skola i förändring och lärares funderingar kring ett ämne i brytningstiden mellan två kursplaner.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och problemformulering	5
1.3 Avgränsningar.....	5
2. Teoretisk anknytning	6
2.1 Konsumtion.....	6
2.2 Konsumtion och utbildning	7
2.3 Konsumtionsnorm.....	9
2.4 Barn, ungdomar och konsumtion	10
2. Den nationella utvärderingen i hem- och konsumentkunskap	12
2.5 Sammanfattning.....	13
3. Metod	14
3.1 Intervjuundersökning.....	14
3.2 Tillförlitlighet och generaliserbarhet.....	16
3.3 Etiska överväganden	17
3.4 Sammanfattning.....	18
4. Resultatredovisning	19
4.1 Kort om skolor och respondenter	19
4.2 Undervisning i konsumentkunskap.....	20
4.3 Konsumentkunskap i framtiden.....	25
5. Resultatdiskussion	29
5.1 Sammanfattande diskussion.....	29
5.2 Konsekvenser för läraryrket	35
5.3 Metoddiskussion	36
5.4 Förslag till vidare forskning.....	37
Litteraturförteckning	38

Bilageförteckning

Bilaga 1: Brev till respondenterna

Bilaga 2: Intervjuguide

1. Inledning

Idag är konsumenten och konsumtion i allmänhet i fokus. Råd och tips kring hur vi skall hantera vår privatekonomi och hur vi skall välja som konsumenter sköljer över oss. Detta samtidigt som vi står inför ett starkt miljöhot orsakat av ökad konsumtion. Lärare i hem- och konsumentkunskap undervisar i konsumentkunskap men ämnet befinner sig i en brytningstid mellan två kursplaner. Denna uppsats handlar om hur dessa lärare ser på konsumentkunskap och den förändring som är på väg.

I detta kapitel kommer uppsatsämnets bakgrund redovisas. Vidare kommer även uppsatsens syfte och problemformulering att beskrivas och de övergripande avgränsningar som gjorts.

1.1 Bakgrund

Konsumentekonomi, konsumentpolitik, konsumentkunskap, privatekonomi, konsumtion och konsumtionssamhället är idag aktuella samtalsämnen i samhället, inom politiken, i media men även i skolan. Vi lever i en konsumerande tid (Formas, 2007:5) samtidigt som vi har en ohållbar utveckling och en ekonomisk kris som båda är avhängiga den ökande konsumtionen (Rönnbäck, 2006:8ff Holm, 2007:118). Konsumtionssamhället pågår och konsumentfrågor och privatekonomiska frågor representeras ofta i media och i politiken. Vi påverkas till att spara och agera ansvarsfullt samtidigt som vi uppmanas att konsumera oss ur krisen (Frycklund, 2009; Fregert & Jonung, 2005:427ff). Den överdrivna konsumtionen sker samtidigt som tv-program som propagerar för ekonomisk återhållsamhet är mycket populära. Det föreligger således en diskrepans mellan dagens konsumtionssamhälle, där vi köper identitet genom överdriven konsumtion, (Formas, 2007, Johansson, 2005) och den normerande återhållsamhet som samhället bygger på (Aléx, 2003:7ff).

Enligt Peder Aléx är Sverige ett normerande samhälle som lyfter fram sparandet som ideal (Aléx, 2003:7ff). Från att på 1500-talet ha varit ett fattigt bondesamhälle med stark uppdelning i samhällsklasser (Elm & Thulin, 2005) har Sverige utvecklats till att bli ett av världens ledande välfärdsländer (Salonen, 1994:25). Denna utveckling har skett under 1900-talet, (Salonen, 1994:25ff) och Aléx argumenterar för att den snabba utvecklingen påverkat svenskarnas syn på konsumtion (Aléx, 2003:27ff). Dagens ungdomsgeneration är uppväxt i ett konsumtionssamhälle som erbjuder många olika möjligheter. Detta informationsamhälle gör det enkelt att handla utan att ha pengar t.ex. genom kreditkort, mobiltelefon, sms-lån, och telefonbanker samtidigt som reklamen ständigt är närvarande i vardagen.

Konsumtionssamhället innebär även att ungdomar hamnar i skulder som, enligt kronofogden i de flesta fall, handlar om okunskap men även den nya informationstekniken (Kronofogden, 2009). Detta skapar ett samhällsproblem som lyfts i den politiska diskussionen och olika syndabocker utpekas (Olsson, 2008). Prylar och kläder är en viktig del, inte bara av vuxnas utan även ungdomars identitetsskapande (Johansson, 2005:kap 4). Detta påverkar dem till att fatta konsumtionsbeslut som inte bygger på funktion utan på just strävan att skapa en identitet (Johansson, 2005:kap 4).

Det finns, enligt Aléx, i Sverige idag, fortfarande ett normerande samhälle som förespråkar sparsamhet och inköp av "de rätta varorna" (Aléx, 2003:kap 2) vilket även avspeglas i kursplanen för hem- och konsumentkunskap som präglas av resurshushållning och hållbar utveckling (Skolverket, 2005:93-98). Även samhället och det politiska klimatet påverkas av tankar kring hållbar utveckling (Bigsten, 2003:109ff). Skolan har i uppdrag att erbjuda eleverna möjlighet att tillägna sig kunskap kring dessa frågor (Skolverket, 2005:93-98). Den

svenska staten har sedan 1986, genom FN:s acceptering av "Guidelines for Consumer Protection":

åtagit sig att erbjuda konsumentinformation och konsumentutbildning till sina medborgare som skall vara förankrad i det aktuella folkets kultur. (FN, 2003).

Enligt samma dokument skall konsumentutbildningen ske i skolan (FN, 2003). Idag sker mycket av konsumentutbildningen inom ämnet hem- och konsumentkunskap (Skolverket, 2005:93-98). Just nu befinner sig ämnet i en brytningspunkt mellan två kursplaner. För tillfället bedrivs undervisning enligt Lpo 94, men inom kort kommer en ny kursplan att tas i bruk som kommer att påverka undervisningen i ämnet. Är skolan då rustad att axla detta ansvar och erbjuda den konsumentutbildning som ungdomar behöver?

Denna studie har valt att fokusera just på frågan hur skolan, i detta fall lärarna i hem- och konsumentkunskap, ser på de paradoxer som konsumtionssamhället bjuder samt hur de ser på den nya kursplanens utmaningar. Studien är en del i en större kontext som behandlar hur utbildning inom konsumentkunskap bör genomföras men kan även relateras i det stora övergripande vetenskapliga problemet hur vi som individer, skolan och nation skall förhålla oss till paradoxen mellan det moderna konsumtionssamhället och hållbar utveckling. Den svenska skolan genomgår i dag en stor förändring och samtliga ämnens kursplaner skall skrivas om. Studien kan, i ljuset av detta, även ses som ett led i forskningen kring en skola i förändring och lärares funderingar kring ämnet i en brytningstid mellan två kursplaner.

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med denna studie är att undersöka hur lärare i hem- och konsumentkunskap ser på konsumentkunskap i en brytningstid mellan två kursplaner.

De konkreta frågeställningar som studien bygger på är:

- Hur ser hem- och konsumentkunskapslärare på undervisningen i konsumentkunskap?
- Vilka förväntningar har hem- och konsumentkunskapslärare på den nya kursplanen?
- Hur ser hem- och konsumentkunskapslärare på sin förmåga att bemöta de utmaningar som kommer med införandet av en ny kursplan.

1.3 Avgränsningar

Denna studie behandlar inte hur den konkreta undervisningen i konsumentkunskap bör gå till utan enbart lärarnas tankar kring dessa frågor. Studien gör heller ingen utvärdering av den nuvarande eller framtida kursplanen i hem- och konsumentkunskap. Studien ämnar inte ta ställning i frågan om konsumtionssamhället är positivt eller negativt för samhällsutvecklingen.

2. Teoretisk anknytning

I detta kapitel beskrivs, delar av, den kontext som uppsatsämnet befinner sig i syfte att placera studien i sitt sammanhang. Redogörelsen tar upp tidigare forskning men även de styrdokument som påverkar dagens undervisning i konsumentkunskap. Kapitlet börjar med en diskussion kring vad konsumtion och konsumentkunskap innebär.

2.1 Konsumtion

De senaste hundra åren har konsumtionen gått starkt uppåt. Vi konsumerar mer och mer samtidigt som konsumtionen har blivit global (Formas, 2007:8). Vad vi konsumerar påverkar inte bara vårt lokalsamhälle utan även människor och platser på andra delar av jordklotet. Begreppet konsumtion är inte lätt att definiera eller ringa in. Dock betyder ordet att förtära och förbruka (Formas, 2007:5). Alltså en konsument är någon som förtär och förbrukar en vara eller tjänst som någon producerat.

Konsumtion är ett värdeladdat begrepp (Aldridge, 2003). Hur vi konsumerar påverkas av det samhälle vi lever i. Inte sällan sätts konsumtion i motsatsförhållande till t.ex. investering eller brist på konsumtion i motsats till tillväxt i samhället (Aldridge, 2003). I den moderna västvärldens liberaldemokratiska samhälle är konsumtionssamhället ofta likställt med ett gott samhälle (Aldridge, 2003; Bigsten, 2003:39ff; Formas, 2007:33ff; Salonen, 1994:25ff). Vi skall konsumera för att fastställa det kapitalistiska samhällets ideal. Konsumtion behövs alltså för om ingen produktion sker så minskar nationens inkomster och BNP minskar vilket leder till sänkt standard för medborgarna (Bigsten, 2003:47ff). Konsumtion blir alltså, enligt den kapitalistiska ideologin, det ideal som samhällets utveckling är beroende av. Den fria marknaden skapar de förutsättningar som bygger samhället och arbetslöshet skall i största möjliga mån undvikas (Fregert & Jonung, 2005:180ff). Människan har under längre tid haft möjlighet att öka produktionen så pass att konsumtionen inte varit tillräcklig. Detta har påverkat marknaden att ytterligare fokusera på konsumtion (Worldwatch Institute, 2004:22ff) vilket påverkat konsumtionen att öka för att balansera detta. Marknaden söker alltid efter balans (Bigsten, 2003:47). Dock fluktuerar konjunkturerna och de är alltså beroende av ökad konsumtion för att kurvorna skall gå uppåt (Fregert & Jonung, 2005:353). Alltså konsumtionen måste fortgå även då ekonomin blir sämre. Detta synsätt leder till så kallad konsumism.

Aldridge definierar konsumism på tre olika sätt, en social rörelse, ett sätt att leva, och en ideologi. Samtliga syftar till att höja levnadsstandarden för den som konsumerar (Aldridge, 2003). Gardner m.fl. menar på att det finns en egen samhällsklass för detta fenomen, en konsumtionsklass. Denna klass är främst förekommande i Östasien, Västeuropa samt USA i den ordningen (Worldwatch Institute, 2004:22ff). Alltså borde den konsumerande individen vara ideal i det svenska liberaldemokratiska Sverige. Peder Aléx menar dock att det inte är så enkelt utan att vi styrs av en norm gällande konsumtion som menar att sparande och genomtänkta inköp bör vara idealet (Aléx, 2003:kap 2). Lyx och överflöd har enligt Aléx ifrågasatts och det svenska begreppet "lagom" har varit idealet. Detta skall diskuteras mer ingående senare i texten.

Möjligheten till lyxkonsumtion har, historiskt, skilt olika samhällsklasser och grupper från varandra (Aléx, 2003:18ff). I början av 1900-talet kom tankar kring hur arbetarklassens livsvillkor skulle ökas genom undervisning i måttfullhet och sparsamhet (Cullbrand &

Petersson, 2005). Det var kvinnornas uppgift att hushålla med resurser och därmed se till att familjen hade de förnödenheter som behövdes (Aléx, 2003:18ff).

Konsumentkunskap bör alltså ses som kunskap kring hur denna konsumtion på bästa sätt skall öka nyttan för den som konsumerar. I nedanstående text skall konsumentkunskap diskuteras i relation till skolan.

2.2 Konsumtion och utbildning

Konsumtionssamhället har förändrats genom historien och även då de konsumtionsfrågor som varit aktuella. Under denna rubrik diskuteras konsumtion i ett historiskt perspektiv med utgångspunkt i ämnet hem- och konsumentkunskap samt de dokument som styr dagens undervisning.

2.2.1 Historik

Ämnet hem- och konsumentkunskap har funnits i dagens form sedan 2000 då en ny kursplan infördes. Ämnet började dock formas redan på slutet av 1800-talet och då i form av "huslig utbildning för flickor" i syfte att undervisa kring hygien, matlagning och resurshushållning (Hjälmeskog, 2006). Utbildning i hushållrelaterade frågor hade kommit längre i andra länder som Tyskland, England och USA vilket influerade Sverige och klargjorde vikten av dessa kunskaper (Aléx, 2003:kap 5). 1962 infördes hemkunskap som obligatoriskt för alla elever i grundskolan (Hjälmeskog, 2006). Konsumentfrågor belystes i läroplanen Lgr 69 där eleverna även skulle ges ekonomisk fostran men även delges kunskaper i miljöfrågor. Detta utvecklades sedan i Lgr 80 då begreppet konsumentkunskap introducerades (Hjälmeskog, 2006). 1994 kom den läroplan som används i dagens skola (Utbildningsdepartementet, 2006). Ämnet fick fler undervisningstimmar och de nya målrelaterade betygen införs. I kursplanen från 1994 står skrivet att:

Ämnet hemkunskap skall omfatta område mat, boende och konsumentfrågor (enligt Hjälmeskog, 2006, s 21).

År 2000 kom således den kursplan som idag används (Skolverket, 2005). Konsumentfrågor i relation till miljö och resurshushållning har alltså varit en del av ämnet definitivt sedan 1962 men förmodligen även tidigare (Hjälmeskog, 2006). Däremot har synen på vad som skall behandlas i undervisningen skiftat. Vad som anses vara norm i samhället påverkar undervisningen (Aléx, 2003:kap 5) eftersom skolan skall vara en spegel av samhället (Utbildningsdepartementet, 2006:5ff) men även av internationella samarbeten vilket diskuteras senare i texten.

2.2.2 Lpo 94

Enligt läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fridshemmet Lpo 94 skall eleven erbjudas undervisning som möjliggör för eleven att fungera som vuxen i det svenska men även internationella samhället (Utbildningsdepartementet, 2006:95ff). Ett internationellt och globalt perspektiv skall prägla undervisningen samtidigt som de svenska traditionerna skall förmedlas (Utbildningsdepartementet, 2006:5). Eleven skall få en beredskap för livet för att kunna fatta medvetna livsval grundade på kunskaper de tillgodogjort sig i skolan. Detta innefattar även medvetna val som konsument. Det konkreta innehåll som eleven skall tillgodogöra sig regleras inom varje ämne. Konsumentkunskap återfinns i flera ämnen men främst i hem- och konsumentkunskap. Kursplanen för hem- och konsumentkunskap diskuteras nedan.

2.2.3 Kursplan i hem- och konsumentkunskap

Undervisningen i ämnet hem- och konsumentkunskap:

skall ge kunskaper för livet i hem och familj samt förståelse för det värde dessa kunskaper har för människa, samhälle och natur. Utbildningen ger erfarenheter av social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi samt ger möjligheter att uppleva sammanhang och arbetsglädje. Syftet är att ge erfarenheter och förståelse av de dagliga handlingarnas och vanornas betydelse för ekonomi, miljö, hälsa och välbefinnande. (Skolverket, 2005, 93)

Inom skolämnet hem- och konsumentkunskap ingår alltså konsumtionsfrågor som en särskild men ändå integrerad del. I kursplanen för hem- och konsumentkunskap står skrivet att utbildningen skall innefatta konsumentekonomi men även ge eleven förmåga att fatta medvetna beslut i hushållets olika valsituationer. Undervisningen skall även sträva mot att erbjuda eleven verktyg att skilja reklam från information, planera sin ekonomi utifrån hushållets resurser men även att samverka i ett kulturellt sammanhang och visa förståelse för andra kulturer (Skolverket, 2005:93ff). Konsumtion är ingen separat del som bara relaterar till ekonomi utan skall ses som en del av en helhet. Kursplanen diskuterar även resurshushållning där både mänskliga, materiella och ekonomiska resurser fokuseras. Detta sätts i sin tur i relation till naturresurser och ett lokalt och globalt samhälle vilket visar på att ämnet bygger på att en helhetssyn kommuniceras. Detta innebär att hela konsumtionsprocessen skall behandlas i undervisningen (Skolverket, 2005:93ff).

I uppnåendemålen för skolår fem skall eleverna:

- *kunna använda olika varor, metoder och redskap i hushållet och därvid ta hänsyn till hälsa, hushållsekonomi och miljö. (Skolverket, 2005, s 95)*
- *vid genomförandet av olika uppgifter i hushållet kunna jämföra priser och uppfatta skillnader mellan information och reklam (Skolverket, 2005, s 95)*

I uppnåendemålen för skolår nio skall eleven:

- *kunna planera, tillaga, arrangera och värdera måltider med hänsyn till ekonomi, hälsa, miljö och estetiska värden (Skolverket, 2005, s 95).*
- *känna till sina rättigheter som konsument och kunna värdera olika slags information vid utförandet av verksamheter i hushållet (Skolverket, 2005, s 96).*
-

Skolan skall alltså bedriva undervisning som leder till att eleverna uppnår dessa mål. Hela ämnets uppbyggnad fokuserar på att integrera alla ämnets delar dvs. social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi. Dessa fyra perspektiv är inte skilda från varandra utan skall samspela för en helhet som speglar vår kultur i ett globalt perspektiv (Skolverket, 2005:93ff). Eleven skall alltså tillgodoses med verktyg för att fatta medvetna val som konsument som syftar på hela produktionskedjan, från produktion till återvinning. Hem- och konsumentkunskapen bär inte ensam ansvaret för elevens konsumentutbildning utan även andra ämnes bidrar vilket diskuteras under nästföljande rubrik.

2.2.4 Konsumentkunskap i andra ämnen

Privatekonomi och hushållsekonomi återfinns även inom ämnet samhällskunskap och sätts där i relation samhällsekonomi och ett hållbart samhälle (Skolverket, 2005:145). Här ses ekonomi som något begränsat till just ekonomiska frågor dock på olika nivåer i samhällsstrukturen.

Andra ämnen, som på något sätt, berör konsumentekonomi/kunskap är bild, naturvetenskap samt matematik. Inom ämnet bild diskuteras och analyseras olika typer av bilder där reklambudskap kan innefattas (Skolverket, 2005:88). Naturkunskapen tar upp aspekter på resurshushållning och hållbar utveckling medan matematiken ger grundkunskaper i olika beräkningar som kan vara användbara inom konsumentkunskapen.

2.2.5 Internationella riktlinjer

Då konsumtionsmönster inte är isolerade till nationsgränser finns det samarbeten mellan olika nationer som reglerar konsumtionsflöden och konsumentinformation/utbildning. Både inom FN och EU finns rekommendationer kring att och hur konsumentinformation/utbildning skall genomföras (Tema Nord, 2000:10ff). Konsumentinformation är alltså något som Sverige har valt att erbjuda medborgarna och detta skall med fördel ske i skolan (Tema Nord, 2000:10). Hur ser då konsumentkunskap ut i ett internationellt perspektiv? Nordiska ministerrådet har definierat konsumentkunskap på följande sätt:

The objectives of consumer education at school are to educate independent, discriminating and informed consumers. It is to equip the pupil with knowledge and insight into the conditions of being a consumer in a complex, multi-faceted society by providing basic knowledge in such areas as consumer legislation, personal finances, economics, advertising and persuasion, consumption and the environment, global resources, housing, clothing, price and quality, diet and health. Schools should contribute to making pupils aware of the influences they are exposed to with respect to life styles, consumer habits, values and attitudes.

(Tema Nord, 2000:10).

Vidare bryter Nordiska ministerrådet ner konsumentkunskap i följande delar:

Eleven skall:

- kunna hushålla med resurser och hantera sina finanser
- använda sig av sina rättigheter och skyldigheter som konsument
- hantera den reklam som de utsätts för
- förstå konsekvenserna av sitt eget konsumerande på miljön och i produktionen i ett globalt perspektiv
- kunna välja och tillaga näringsriktig mat som är bra i miljösynpunkt
- kunna använda sig av produktinformation och dra nytta av detta med tanke på säkerhet och kvalitet på produkterna (Fritt översatt, Tema Nord, 2009:12)

I många delar stämmer Nordiska ministerrådets definition av vad konsumentkunskap skall vara med den svenska kursplanen i hem- och konsumentkunskap. Båda syftar till att stödja eleverna att ta medvetna konsumenter som fattar bra beslut med tanke på miljö och hälsa. Dessa beslut skall även ses i ett kulturellt perspektiv (Tema Nord, 2000:10ff). Vad som anses vara kultur kan skilja sig mellan de olika medlemsländerna i FN och EU. Enligt Peder Aléx bygger kultur mycket på överförda normer (Aléx, 2003:7ff). Dessa normer styr i sin tur vårt konsumtionsbeteende (Formas, 2007:10). Detta är vad texten under nästa rubrik skall handla om, alltså hur normer påverkar vårt konsumtionsbeteende.

2.3 Konsumtionsnorm

Peder Aléx menar att det i Sverige råder en allmän uppfattning/norm som påverkar oss att spara (Aléx, 2003:kap 2). Denna norm kommer från att människan i generationer levde efter sina tillgångar. De flesta var fattiga och levde därefter medan de få rika levde i lyx men dock innanför sina tillgångars möjlighet. Det var fint att spara och ha sin ekonomi tryggad (Aléx, 2003:kap 2). Att slösa på sina tillgångar var inte på något sätt eftersträvansvärt. Att leva (Aléx, 2003) i lyx och överflöd har alltid ifrågasatts i Sverige. Vårt samhälle är idag

sekulariserat men det kristna budskapet om att försaka för att närma sig Gud finns kvar. Under 1900-talet bedrev staten kampanjer i syfte att öka sparmoralen i Sverige. Kampanjerna menade även att påverka de fattiga till att laga näringsriktig och billig mat samt att skapa vackra boendemiljöer (Aléx, 2003:kap 5). Skolundervisning blev här en viktig faktor och flickor undervisades i "huslig ekonomi" som diskuterats ovan.

De två världskrig som utspelades i Europa påverkade även de den svenska konsumtionsnormen. Under kriget och i den påföljande depressionen var resurshushållning ett måste. Det fanns inte varor att distribuera och definitionen av vad lyx är ändrades. Dessa ovanstående faktorer har påverkat den allmänna uppfattningen och vi svenskar har i generationer socialiserats in i sparandets ideal (Aléx, 2003:kap 2).

Konsumtionsnormen har dock så smått förändrats. Det har blivit vanligare att sträva efter ett liv i lyx (Aléx, 2003:kap 3). Dagens möjligheter till att handla på kredit genom, tex mobiltelefoner, avbetalningsplaner, kreditkort och fakturor gör att vi kan handla utan att ha pengar. Dock menar Aléx att denna typ av konsumtionsbeteende inte är så starkt rotat i Sverige på grund av att vi fortfarande styrs av den spara norm som länge varit rådande. I dagens finanskrisdrabbade verklighet höjs röster som stödjer Aléx tankar kring sparandet som norm men även andra röster som uppmanar medborgarna att konsumtion för oss ur finanskrisen.

Hydén och Wickenberg menar, till skillnad, från Aléx att västvärlden, och då även Sverige, styrs av ett konsumtionsideal snarare än ett sparideal. De menar att trots att vi vet att konsumtion varken gynnar vår privata ekonomi eller hållbar utveckling så fortsätter konsumtionen. Vårt beteende formas av vår omgivning och den strukturella generella hållningen och normerna styr vårt beteende (Hydén & Wickenberg, 2007:146ff). För att en förändring i konsumtionsbeteendet skall kunna åstadkommas krävs att vi blir medvetna om vårt beteende och krafterna bakom. Vi måste tolka, förstå och förklara de bakomliggande drivkrafterna som härstammar från samhället och vår socialisering (Formas, 2007:10ff).

En ny generation konsumenter växer fram bestående av dagens barn och ungdomar. Deras konsumtionsmönster kan skilja sig från föräldragenerationens då deras samhälle ser annorlunda ut. Genom kunskap och reflektion kring hela konsumtionsprocessen, från produktion till avfall, kan vi påverka dem att skapa mer hållbara konsumtionsmönster (Hydén & Wickenberg, 2007:146ff). Här spelar skolan en viktig roll och speciellt hem- och konsumentkunskapen då den syftar till att just se konsumtion som en helhet. Dock skall alltid undervisning utgå från elevernas egen förförståelse och livssituation (Utbildningsdepartementet, 2006:5-10). Därför följer nu en diskussion kring hur barn och ungdomar tänker kring konsumtion.

2.4 Barn, ungdomar och konsumtion

Barn och ungdomar är i stor grad påverkade av det konsumtionssamhälle vi lever i och deras syn på konsumtion skiljer sig från föräldragenerationens (Aléx, 2003:7ff). Detta är något som bör tas i beaktande så undervisningen i konsumentkunskap utformas. Skolans undervisning skall spegla samhället som förmedla de vuxnas traditioner och kultur (Utbildningsdepartementet, 2006:5; Tema Nord, 2009:5). Nedan följer en diskussion hur barn och ungdomars relation till konsumtionssamhället kan se ut.

Barbro Johansson har genomfört en studie där hon intervjuat barn mellan 8-12 år om deras syn på konsumtion (Johansson, 2005). I hennes studie är det tydligt att konsumtionssamhället

är en stor del av respondenterna vardag. Tankar kring ekonomi finns även med men är då ofta kopplat till konsumtion, man sparar och tjänar pengar för att konsumera. Hon beskriver även hur familjers olika tillgång till pengar påverkar barnens livssituation. Det är viktigt vad familjen har råd med och inte råd med och detta sänder signaler till omgivningen (Johansson, 2005:158ff). Johanssons undersökning tar fasta på att inga barn är oberoende av konsumtion och ekonomi. Alla påverkas vi av det konsumtionssamhälle vi lever i. Det som tydligast påverkar barnens vardag är inte t.ex. vilken typ av mat som familjen har råd att äta utan vilka statussymboler som de äger. Johanssons respondenter beskriver att konsumtion är identitetsskapande. Att tillhöra vissa grupper kräver vissa artefakter. Det blir tydligt hur t.ex. kläder, skor, mobiltelefoner, men även underkläder kommunicerar grupptillhörighet men även mognad och sexualitet. Johansson tar upp frågan kring om dagens samhälle fråntar barnen dess barndom. Hon menar att de vuxnas strävan att skapa en identitet speglas av barnen som tar över de vuxnas beteende (Johansson, 2005:175ff).

En studie gjord på Linköpings universitet visar att ungdomar ibland hamnar i vad de kallar för köpberoende¹ eller ogynnsamma konsumtionsmönster. Driften att skapa en identitet är så stark att de försakar viktiga behov för att kunna köpa ett nytt plagg (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007:10ff). Begreppet identitet kan ses om den del av jaget som påverkas av yttre faktorer som sociala strukturer och formas i interaktion med andra människor. Identiteten påverkas av olika situationer och rymmer värderingar, handlingar och personliga och sociala egenskaper (Karlsson & Olsson, 2009). De som tenderar att hamna i köpberoende finns i alla samhällsgrupper (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007:10ff). Studien visar dock att köpberoende generellt är mer förekommande hos flickor än hos pojkar. Köpberoende kan leda till skuldkänslor, nedstämdhet men även till ekonomiska problem. Ofta väljer ungdomarna att dölja sitt beroende för sina föräldrar och detta gör att det kan fortsätta utan att någon griper in (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007:10ff). Syftet med köpbeteendet är enligt studien att skapa sig en identitet. Det finns olika identiteter som kan skapas genom konsumtion de som handlar för att skapa eller cementera sin image, de som vill hitta fyndet och köper vad som helst bara det är billigt, de som trösthandlar, de som köper vänskap genom att ge bort presenter och de som finner obehag i att ha pengar och då gör av med dem (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007:10ff). Kanske finns inte samtliga av dessa konsumtionspersonligheter i en skolklass men någon kan finnas där. Studien visar dock på att konsumtionssamhället starkt påverkar ungdomar. Kan då undervisningen i skolan ge verktyg till eleverna att hantera köpberoende eller förebygga att det uppkommer?

I den nationella utvärderingen av hem- och konsumentkunskap som gjordes 2003 tillfrågades elever om undervisningen i hem- och konsumentkunskap bidrar till att öka deras medvetenhet om sin egen och familjens ekonomi (Cullbrand & Petersson, 2005:57). De flesta elever svarade att detta var fallet². Eleverna blev även tillfrågade om de lärt sig göra medvetna konsumtionsval mer allmänt och även här tycker eleverna att de gjort detta³. De flesta av eleverna svarade även att de lärt sig vilka rättigheter och skyldigheter de har som konsument

¹ Köpberoende kan beskrivas som att någon inte kan motstå att handla eller handlar mer än vad personen har råd med, mer än nödvändigt eller under en längre tidsperiod än planerat Lindh, A., Elzén, H., & Johannesson, A. (2007). *Köpberoende och riskbeteende bland gymnasieungdomar*. Linköping: Linköpings Universitet.

² Ca 75% av pojkarna och ca 80% av flickorna svarade i hög grad eller mycket hög grad.

³ Ca 75 % av eleverna svarade i hög grad eller mycket hög grad.

och att de lärt sig vara kritiska mot reklam⁴ (Cullbrand & Petersson, 2005:57). Detta indikerar alltså att undervisningen påverkar elevernas kunskaper positivt. Studien visar även på att eleverna relaterar konsumtion till identitet då nio av tio respondenter svarade att ”den egna klädstilen” har stor eller mycket stor betydelse inför inköpet av ett par byxor. Även modet, märket och kamraternas åsikter påverkar respondenternas val av byxor (Cullbrand & Petersson, 2005:60ff). Dock svarar enbart ca 1 av 4 att de påverkas av om ”byxorna är tillverkade på ett etiskt försvarbart sätt”(Cullbrand & Petersson, 2005:60ff). Den nationella utvärderingen visar på det som Johansson menar att konsumtion och identitetsskapande hör ihop men även att undervisningen i konsumentkunskap påverkar deras syn och kunskap kring konsumtion.

I ett nordiskt perspektiv kan det urskiljas att ungdomar idag påverkar en växande del av familjens ekonomi (Tema Nord, 2009:9). Barn och ungdomar har mer pengar än tidigare generationer haft och blir därmed intressanta målgrupper för marknadsföringskrafter. En konsekvens av att många föräldrar förvärvsarbetar och hushåll med endast en förälder blir vanligt förekommande är att barn och ungdomar inte tränas i hemmet till att bli medvetna konsumenter (Tema Nord, 2009:9). Konsumtion är, som tidigare diskuterats, kopplat till identitet men också social tillhörighet (Johansson, 2005:208ff). Hushållens olika möjlighet att konsumera, cementera och förstärker därmed de sociala skillnader som finns i samhället (Tema Nord, 2009:9ff).

2. Den nationella utvärderingen i hem- och konsumentkunskap

Lärare i hem- och konsumentkunskap har även tidigare tillfrågats om hur de ser på konsumentkunskapsundervisningen i relation till den nuvarande kursplanen. Detta i den nationella utvärderingen i hem- och konsumentkunskap (2003). Lärare tillfrågades där om deras tankar kring hela ämnet hem- och konsumentkunskap men just konsumentkunskap bröts även ut som en separat del (Cullbrand & Petersson, 2005).

De önskningar som lärarna då hade gällde tid, ekonomi samt antalet elever i grupperna. De önskade även ökat samarbete med andra lärare och ökad lärarkompetens. De blickade även framåt och såg möjlighet till kunskapsutveckling hos eleverna rörande deras framtid som goda samhällsmedborgare med kunskap om näring och hälsa. Respondenterna såg gärna att ämnet skulle förekomma även på gymnasiet. Att ha någon i kollega att samtala kring ämnet med var även en önskan hos respondenterna i den nationella utvärderingen av ämnet (Cullbrand & Petersson, 2005:111).

Då ämnet genomgått en namnändring⁵, och konsumentkunskap lagts till, i den nuvarande kursplanen diskuteras konsekvenserna av detta i den nationella utvärderingen och där var lärarnas åsikter skilda. De flesta av lärarna anser att det nya namnet *stämmer mycket bra* eller *stämmer ganska bra* på vad ämnet behandlar⁶ (Cullbrand & Petersson, 2005:kap 6). Lärarna ansåg även att namnändringen medfört att konsumentfrågorna lyfts fram ytterligare och att ämnet däremed fått en högre status eller dignitet. Andra fördelar som nämndes var att namnändringen gav lärarna större möjlighet att lägga tid på konsumentkunskap och breddade ämnets område. Nackdelar med namnbytet nämndes som att det nya namnet är jobbigare att skriva och säga, att det indikerar teoretisk kunskap, att det finns en risk att undervisningen

⁴ 80% ansåg att de lärt sig sina rättigheter och skyldigheter som konsument och nästan 80% tyckte att de lärt sig vara kritiska mot reklam.

⁵ Namnändringen var från hemkunskap till hem- och konsumentkunskap.

⁶ 80% av lärarna svarade att det nya namnet *stämmer mycket bra* eller *stämmer ganska bra*

sker i helklass då det praktiska tas bort. Dock var det endast 13 procent av respondenterna som berättade att detta hade skett på deras skola. Respondenterna lyfte även att andra områden som kost och hälsa inte syntes lika tydligt i ämnets namn och däremed riskerade att inte prioriteras i undervisningen (Cullbrand & Petersson, 2005:kap 6).

2.5 Sammanfattning

I detta kapitel har konsumtion och konsumentkunskap diskuterats. Konsumentkunskap har även relaterats till skolan och en historisk tillbakablick har gjorts. Undervisning kring konsumtion bedrivs i flera ämnen men främst i hem- och konsumentkunskap där helhetssynen fokuseras. Konsumtion skall innefatta hela kedjan från produktion till avfallshantering.

Texten har även relaterat den svenska undervisningen till ett internationellt perspektiv vilket visar på att den svenska undervisningen bra relaterar till internationella rekommendationer. Även konsumtionssamhället som norm har diskuterats. Dock är synen på vad och varför vi konsumerar delad men det som enar diskussionen är att dagens överkonsumtion kan vara problematisk. Barn och ungdomar har idag en viktig del av marknaden och relaterar främst konsumtion till identitetsmarkörer. Dock visar den nationella utvärderingen i hem- och konsumentkunskap att ungdomar till stor del tillgodogör sig den undervisning som de erbjuds genom hem- och konsumentkunskapen.

Tidigare studier visar att lärare önskar mer samarbete och kompetens, förändringar i ramfaktorer och hem- och konsumentkunskap även på gymnasiet. Även för och nackdelar av tillägget av konsumentkunskap i ämnets namn har diskuterats.

3. Metod

I detta kapitel diskuteras den valda metoden, undersökningspopulationen, vald plats för intervjuernas genomförande, hur intervjufrågorna bestämdes, pilotstudiens genomförande, studiens tillförlitlighet och generaliserbarhet samt etiska överväganden.

3.1 Intervjuundersökning

Då denna studie behandlar lärares egna tankar kring ämnet har jag valt att genomföra sex kvalitativa samtalsintervjuer. Fördelen med samtalsintervjuer till skillnad från frågeintervjuer är att de bygger på ett samtal mellan respondenten och den som intervjuar med ett antal öppna diskussionsfrågor som grund en så kallad intervjuguide. Ämnet för intervjun är förutbestämt men inte ordningen på frågorna utan guiden är utformad i olika teman (Stukát, 2009:39ff). Samtalet kan lättare få fram tankar och funderingar hos respondenten än vad en intervju som bygger på tydliga och avgränsade frågor kan (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud, 2009). Studiens syfte är inte att jämföra en stor populations åsikter eller få svar på vissa värderande eller kunskapsrelaterade frågor utan just att få tillgång till lärarnas egna funderingar. Dessa kan i sin tur användas till en kartläggning av respondenternas uppfattningar, rörande konsumentkunskapsundervisningen, och därigenom försöka definiera begrepp och dra slutsatser i relation till tidigare forskning i frågan.

3.1.1 Val av undersökningspopulation och plats för intervjuerna

De lärare som valts ut att agera respondenter är yrkesverksamma hem- och konsumentkunskaps lärare. Valet av dessa beror på att de just nu arbetar med ämnet och därför bör visa förtroendet med dagens kursplan och hur undervisningen går till rent konkret i dagens skola. Jag har valt att vända mig till sex lärare som tidigare deltagit i arbete kring just utveckling av ämnets karaktär. Anledningen till att detta val gjordes beror på att min förhoppning är att de ser vikten av att göra en studie inom området, att de tidigare funderat kring dessa frågor och då kan ge en genomtänkt bild av sina tankar men även att kontakt med institutionen redan förekommer och detta underlättar arbetet med att kontakta de berörda. Jag är medveten om att av undersökningspopulation kan påverka resultatet av studien. Förmodligen hade resultatet av studien varit annorlunda om de lärare jag intervjuat inte tidigare varit i kontakt med forskning. De valda respondenterna har en viss vana vid forskningssammanhang och vet ungefär vad som väntar dem. De som valt att delta har förmodligen redan en uppfattning i ämnet och väljer att delta för att förmedla denna.

Intervjuerna planerades att ta ca en timme i anspråk. Detta för att kunna få tid till att reflektera kring frågorna utan att det skulle finnas en stress att komma vidare. Då arbetsituationen för lärare är tidspressad bedömde jag att en timme var vad respondenten högst var beredd att lägga på samtalet.

Respondenterna kontaktades genom e-post där de informerades om bakgrunden till studien, dess syfte samt hur intervjun skall gå till (se Bilaga 1). Dessa utskick följdes, då detta var möjligt, av ett telefonsamtal för att etablera en mer personlig kontakt.

Hur populationsurvalet påverkar resultatet är även avhängigt av miljön, händelser i närmiljön och bakomliggande processer (Ryen, 2004:71ff). Jag har därför valt att genomföra intervjuerna på respondentens arbetsplats, i hem- och konsumentkunskapsalen, och då gärna under arbetstid eller i direkt anslutning till den. Motivet till detta är att miljön påverkar läraren

att fokusera på sin yrkesroll. Då skolan agerar miljö sätts diskussionen i rätt kontext och det blir tydligt att jag besöker dem och är intresserade av dem som lärare och inte som privatpersoner. Respondenterna har även övertaget då de befinner sig på, en för dem naturlig och förhoppningsvis, positivt laddad miljö. Var respondenten befinner sig kan påverka hur de svarar och svaren förmedlar känslor som den aktuella platsen ger hos respondenten vilket jag anser vara till gagn för undersökningens syfte (Ryen, 2004:63-64).

Om i stället samtalsintervjuerna hade ägt rum på t.ex. ett café, i mitt hem, eller på universitetet skulle miljön ge helt andra signaler. Ett café skulle inbjuda till samtal som berör andra ämnen än de aktuella samt att störningsmoment som kan uppkomma på offentliga platser skulle förekomma. Om intervjun skulle genomförts i mitt hem hade jag haft övertaget som intervjuare men även då jag känner mig trygg i den valda platsen. Detta hade riskerat att sätta respondenten i en sits av otrygghet och underläge vilket kan leda till låsningar och ovilja att samtala öppet (Ryen, 2004:63-64). Om intervjuerna ägt rum på universitet hade kanske fokus för respondenten varit att förhålla sig så saklig och vetenskaplig som möjligt och detta hade fört diskussionen från det egentliga syftet. Målet är alltså att få respondenten att känna sig trygg och att associera undersökningen till dess aktuella arbete och profession (Stukát, 2009:128).

3.1.2 Utformning av intervjuguide

De frågor/teman som ingår i intervjuguiden skall bygga på övergripande teman och möjliga underrubriker som kan hjälpa respondenten att komma vidare i sina svar (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud, 2009). Frågorna skall inte vara ledande men ändå konkreta (Stukát, 2009:39). En pilotintervju genomfördes innan intervjuundersökningen fastställdes. Pilotstudien diskuteras under nästföljande rubrik.

För att kunna göra ett försök att besvara uppsatsens frågeställning och uppfylla dess syfte valde jag att skapa tre teman:

- *Respondentens yrkesroll.*
Detta tema kan styra in respondenten på att tänka på just undervisning. Att börja en intervju med konkreta frågor med, för respondenten, givna svar kan även skapa en trygghet inför de mer komplicerade frågorna (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud, 2009:270ff).
- *Konsumentkunskap i dagens undervisning*
Detta område ämnar kartlägga respondentens syn på begreppet och ämnet idag, hur undervisningen går, hur respondenten upplever att eleverna funderar kring konsumtion samt hur hon håller sig uppdaterad.
- *Konsumentkunskap i framtiden*
Detta område behandlar respondentens tankar om framtiden och undervisning och den nya kursplanen. (För hela intervjuguiden se Bilaga 3)

3.1.3 Pilotstudie

En pilotstudie genomfördes i syfte att testa intervjuguiden och hur jag skulle förhålla mig till respondenten och intervjusituationen samt ge indikationer på hur intervjun rent tidsmässigt fungerar och hur de olika temana relaterar till varandra. Jag har valde att vända mig till en yrkesaktiv hem- och konsumentkunskapslärare och genomförde en samtalsintervju på de premisser som tidigare beskrivits.

Jag valde att träffa respondenten på hennes arbetsplats och samtalet ägde rum i en hem- och konsumentkunskapsal. Valet av lokal kändes positiv och jag upplevde respondenten som trygg och villig att tala fritt. Jag upplevde även den uppsatta tiden för intervjun som rättvisande. Under detta samtal kom flera intressanta aspekter upp och jag har valt att modifiera de frågor som ställdes till respondenten. De tre teman som tidigare beskrivits finns kvar men några nya delfrågor har lagts till. Dessa frågor behandlar hur respondenten uppfattar att eleverna ser på konsumtion, om intresset för detta ämne har ändrats över tid och hur respondenten ser på det färdiga material som finns att arbeta med när det gäller konsumentekonomi. Även syftet lyftes ut från guiden och endast problemformuleringen läses upp för respondenten. (se Bilaga 2 för intervjuguiden).

Då respondenten från pilotstudien svar inte skiljde sig anmärkningsvärt från de övriga respondenterna har jag valt att ta med svaren i min resultatredovisning. De frågor som inte fanns med i den ursprungliga intervjuguiden ändå togs upp i samtalet, med respondenten i pilotstudien, vilket medför att alla delfrågor som finns i den utvecklade intervjuundersökningen även behandlats i pilotstudien. Jag upplever att det medför studien ytterligare bredd att använda mig av samtliga intervjuer och väljer därför alltså att inkludera även pilotstudien i resultaten.

3.1.4 Metod för analys

Analysen av intervjuundersökningarna valde jag att forma enligt Kvales sex steg för analys (Kvale, 1997). Det första steget innebar att respondenten beskriver sin livsvärld under intervjun. Ingen direkt analys gjordes utan jag tog bara in informationen. I nästa började respondenten göra egna kopplingar och analyser av sin egen berättelse. Det tredje steget innebar att jag tolkade och försökte sammanfatta respondentens berättelse i syfte att få klarhet och ge respondenten möjlighet att omformulera sig. I det fjärde gick jag igenom intervjuerna igen och strukturerade de svar jag fått. Materialet analyserades och oväsentliga delar togs bort. Det femte steget innebär möjligheten till ny intervju och det sjätte steget innebär att intervjupersonerna ändrar sitt beteende efter intervjun (Kvale, 1997). Jag har endast använt mig av steg 1-4.

I steg fyra, sortering och analys, användes *ad hoc metoden* som syftar till att skapa se mönster och samband i respondenternas olika berättelser men även urskilja kontraster och diskrepanser (Kvale, 1997). Målet var att sträva efter att jämföra intervjustudiens resultat med den teoretiska bakgrunden. Mitt syfte är ju att kartlägga hur lärarna ser på konsumentkunskapsundervisningen samt sin förmåga att bedriva undervisning då den nya kursplanen införs. Analysmaterialet presenteras, sammanfattat, i de konkreta frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen.

3.2 Tillförlitlighet och generaliserbarhet

Då det gäller den insamling och behandling av forskning, litteratur samt övrig media som föreligger uppsatsens syfte har denna gjorts på så bred front som möjligt inom ramarna för uppsatsen. Detta för att försöka skapa en så rättvis bild av kontexten som möjligt. Dock är aldrig valet av teoretisk referensram helt neutral och representativ för hela området. Målet måste, i en vetenskaplig studie, alltid vara att sträva mot detta (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud, 2009) vilket även är fallet i denna studie. Syfte och problemställning bör sedan följa på den teoretiska kontexten och i sin tur vara grund till intervjuguidens frågor. Detta bör öka studiens validitet då frågor, problemformulering, syfte och teoretisk kontext står i direkt relation till varandra.

Genom att vidta åtgärder som påverkar att intervjusituationen blir så neutral som möjligt samt att intervjuaren förhåller sig så trogen till uppsatsens syfte bör uppsatsens reliabilitet påverkas i positiv riktning. För att ytterligare öka studiens reliabilitet valde jag att spela in samtalen på ljudfiler. Dessa användes till att återigen lyssna på respondentens utsagor och då förstärka det minne som skapats vid intervjutillfället. Då intervjuerna byggde på ett samtal mellan intervjuaren och respondenten valde jag att inte föra anteckningar under samtalet. Det hade varit en fördel att både kunna föra anteckningar och spela in men då krävs det att antingen jag antecknade, vilket kunde störa flytet i samtalet och dra fokus från respondenter till anteckningarna, eller att en tredje deltagare antecknat, vilket kan sätta respondenten i underläge (Ryen, 2004:69ff). Att anteckna under samtalet kan även sända signaler till respondenten som menar att jag är ute efter vissa svar som skall antecknas men även att de känner sig begränsade till att inte säga mer än vad som hinner antecknas (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud, 2009). En fara med att spela in intervjuerna kan, enligt Ryen, vara att respondenterna känner sig nervösa då deras svar skall spelas in och de då känner sig begränsade i sina svar (Ryen, 2004:56). Dock är detta problem generellt större då känsliga ämnen skall behandlas (Ryen, 2004:56). Då respondenterna tidigare har deltagit i vetenskapliga studier eller diskussioner utgår jag från att de har tidigare erfarenhet av att bli inspelade och bär då förhoppningen att detta inte skall vara något större hinder för respondentens vilja eller förmåga att tala fritt.

Genomförandet av en pilotstudie, där intervjuguiden och de övriga påverkande faktorerna provas och revideras, bör öka både validiteten och reliabiliteten i intervjusituationen.

Då studien bygger på sex kvalitativa intervjuer är det svårt att dra generella slutsatser. Dock kan studien användas till att dra paralleller med tidigare forskning och använda som jämförelsematerial till andra studier. Vissa mönster kan urskiljas bland respondenternas svar som kan leda till vidare forskning.

3.3 Etiska överväganden

Respondenterna informerades om att studiens syfte, vem jag är, vilken institution som studien är knuten till samt hur intervjun skall användas och presenteras (Stukát, 2009:131). Denna information kom respondenten till kännedom både genom det initiala brevet och vid själva intervjutillfället. Enligt Esaiasson m.fl. skall även intervjun börja med en kort presentation av mig själv, studiens syfte, hur resultatet skall presenteras samt hur intervjun kommer att vara upplagd vilket även gjordes.

Respondenternas medverkan byggde på frivillighet och de kan närsomhelst avbryta sitt deltagande (Stukát, 2009:131). Detta kommunicerades vid kontakt med respondenten och de gavs möjlighet att, om de vill, läsa uppsatsen då den är färdig. Respondenterna garanterades även anonymitet (Stukát, 2009:131-132). Detta skedde i själva redovisningen genom att lärarna och skolorna tilldelas fingerade namn och information som kan medföra att de identifieras undveks i resultatredovisningen. Jag höll även information kring vilka som deltar konfidentiell för andra medverkande. Detta var dock ett problem då det finns en möjlighet att personerna undersökningspopulationen är bekanta med varandra. Dock upplever jag inte uppsatsens ämne som särskilt känsligt och därför påverkar inte detta dilemma urvalet av undersökningspopulation. Det är även av yttersta vikt att den information som respondenterna delger mig enbart används för det ändamål som angetts (Stukát, 2009:132).

Intervjuaren påverkar alltid själva resultatet av intervjun. Detta genom kön, ålder, klädsel sätt att tala, tidigare relation med respondenten osv. (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud,

2009). Dock borde dessa faktorer försöka minimeras genom att samma intervjuare deltar i samtliga intervjuer, det fanns ingen tidigare relation mellan någon av respondenterna och intervjuare samt att samma intervjuguide användes. Det är även viktigt att intervjuaren förhåller sig så neutral till respondentens svar som möjligt samtidigt som ett samtal skall fortgå (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wägnerud, 2009).

3.4 Sammanfattning

I detta kapitel har metoden för undersökningen redovisats. Studien består av samtalsintervjuer med lärare i hem- och konsumentkunskap med en intervjuguide som grund. Sex intervjuer har genomförts varav en var en pilotstudie i syfte att förbättra intervjuguiden. Samtliga intervjuer ägde rum på lärarens arbetsplats i hem- och konsumentkunskapssalen. Även studiens tillförlitlighet och generaliserbarhet samt etiska överväganden har diskuterats.

4. Resultatredovisning

I detta kapitel kommer resultatet av studien redovisas. Denna redovisning är strukturerad enligt de tre frågeställningar som studien bygger på. Först görs dock en kort redogörelse av skolorna och de respondenter som deltagit i undersökningen.

4.1 Kort om skolor och respondenter

Då svaren på frågorna, i flera fall, hänger samman med skolan i sig har jag valt att beskriva lite om skolorna och dess upptagningsområde⁷. Då respondenterna skall vara anonyma har skolorna och respondenterna fingerade namn. Nedan följer en beskrivning av skolorna. Hur upptagningsområdet ser ut påverkar elevernas kulturella miljö och det sociala klimatet på skolan (Magnusson, 2001:115ff) därför har jag valt att kort beskriva detta i anslutning till beskrivningarna av skolorna.

Ankarskolan

Denna skola är belägen i en förort till en större svensk stad och undervisar elever i skolår 4-9. Det går cirka 600 elever på skolan. Bebyggelsen i upptagningsområdet består av 80 procent flerbostadshus både hyresrätter och bostadsrätter. Inkomsterna och utbildningsgraden ligger under snittet för den större närbelägna staden. Andelen elever med utländsk härkomst är stor. Skolan har även en profildel som har hela Sverige som upptagningsområde. Undervisning i hem- och konsumentkunskap bedrivs i skolåren 8 och 9.

Bryggarskolan

Skolan är belägen centralt i en svensk tätort och har, enligt skolans hemsida, profilerat sig mot studiemotiverade elever. Detta genom att tre specifika teoretiska studieinriktningar införts och skolan har därmed ett upptagningsområde som räcker sig över hela orten. Skolan är belägen i ett område med inkomster över stadens snitt. Skolan har 475 elever i skolår 7-9 men även en särskoledel med 30 elever tillhör skolan. Undervisning i hem- och konsumentkunskap bedrivs i huvudsak i skolåren 7-9.

Citrusskolan

Denna skola är belägen i en förort till en större svensk stad. Bebyggelsen i upptagningsområdet består till stor del av flerbostadshus i form av hyreslägenheter byggda under miljonprogrammet. 90 procent av invånarna i stadsdelen har invandrarbakgrund. Skolan har 350 elever i skolår 6-9. Undervisning i hem- och konsumentkunskap bedrivs i skolåren 5, 6 (elevens val), 7 och 9. Elever i skolår 5 kommer till skolan från närliggande skolor.

Danteskolan

Skolan är belägen i förort till en större stad. Bebyggelsen i upptagningsområdet består främst enfamiljshus och inkomsterna är mycket högre än snittet i Sverige. Det går ca 500 elever på skolan i skolår F-9. Det finns inga elever alls med invandrarbakgrund på skolan. Undervisning i hem- och konsumentkunskap sker i skolår 5, 8 och 9.

⁷ På grund av att respondenterna och skolorna skall vara anonyma har jag valt att inte redovisa källorna till uppgifterna om skolorna. De är dock hämtade från varje skolas hemsida, kommunernas hemsidor, statistiska centralbyrån samt respondenternas själva.

Ekskolan

Denna skola är belägen centralt i en större tätort i Sverige. Bebyggelsen i upptagningsområdet består av olika typer av bostadsformer och elevantalet med invandrarbakgrund är ca 17 procent. Skolan har en hälsoprofil. Det går 310 elever på skolan i skolår 7-9. Inkomsterna motsvarar ungefär snittet för Sverige. Undervisning i hem- och konsumentkunskap sker i skolår 5, 8 och 9.

Fredkullaskolan

Skolan är belägen i en förort till en svensk tätort. Bebyggelsen i upptagningsområdet består av hyresrätter, bostadsrätter och villor men även en stor del består av landsbygd. Det går 508 elever på skolan i skolår 7-9. Ungefär 5 % av skolans elever har invandrarbakgrund. Undervisning i hem- och konsumentkunskap bedrivs i skolåren 5 och 7-9. Elever i skolår 5 kommer till skolan från närliggande skolor.

Respondenterna har alla tilldelats fingerade namn på samma bokstav som den skola de arbetar på. Jag har valt att inte direkt knyta ytterligare information om respondenterna till de specifika skolorna då detta då lätt kan härledas till personen i fråga.

De lärare som intervjuats är alla kvinnor och har varit yrkesaktiva mellan 1,5 till 18 år. Två av lärarna är relativt nyutexaminerade och har därför inte tidigare varit med om att införa en ny kursplan medan de övriga har det. Hur länge de varit yrkesaktiva visade sig tydligt i deras svar. De som arbetat under längre tid gjorde många tillbakablickar i sin diskussion och jämförde olika arbetssätt och kursplaner med varandra. De som inte arbetat under så många år var mer intresserade av eventuella idéer jag hade och frågade ofta om vad de andra svarat.

Några av respondenterna undervisar i andra ämnen som samhällsorienterade ämnen, matematik och språk men de flesta har hem- och konsumentkunskap som huvudsakligt ämne. En av lärarna var ensam hem- och konsumentkunskapslärare medan de övriga var del i en grupp bestående av tre hem- och konsumentkunskapslärare. Den lärare som var ensam uttryckte tydligt att hon gärna velat ha kollegor att samarbeta med medan de som hade kollegor ofta beskrev bristen på tid till samtal som närvarande.

4.2 Undervisning i konsumentkunskap

Uppsatsens syfte är att ta reda på hur lärare i hem- och konsumentkunskap ser på just konsumentkunskap i en brytningstid mellan två kursplaner. Detta syfte består i sin del av två frågeställningar under denna rubrik behandlas respondenternas tankar kring den första av dessa frågeställningar nämligen: *Hur ser hem- och konsumentkunskapslärare på undervisningen i konsumentkunskap?*

Det är en komplex bild av ämnet som växer fram i respondenternas berättelse full av dilemman och överväganden. Ofta var det svårt att samtala kring just konsumentkunskap och inte hela ämnet hem- och konsumentkunskap. Respondenterna fick, inledningsvis, frågan – *vad är konsumentkunskap för dig?* Denna fråga var meningen att agera katalysator för en fri diskussion för att ringa in vad respondenterna ansåg innefattas i konsumentkunskap och sedan koppla detta till kursplanen. Jag hade även som ambition att föra in respondenten på ett vidare perspektiv gällande konsumentkunskap då jag inte var intresserad av vad som stod i kursplanen utan deras egna funderingar. Dessa funderingar ville jag sedan koppla till den diskussion som förts i teorikapitlet kring konsumtionsbegreppet och varför vi konsumerar. Respondenterna valde dock att realtera sin diskussion till just konsumentkunskap i skolan. En respondent hade till och med förberett svar genom att skriva ner sina funderingar på förhand.

Den öppna diskussionen kring begreppet uteblev. De svar som framkom stämde i stället väl överrens med kursplanen för hem- och konsumentkunskapsundervisningen. Det var tydligt att lärarna kunde relatera sina tankar kring kursplanens mål.

Jag har, med anledning av detta, valt att redovisa vilka delar respondenterna ansåg innefattas i konsumentkunskap i syfte att relatera detta till övriga faktorer som påverkar deras undervisning.

4.2.1 Konsumentekonomi

Samtliga av respondenterna lyfte lag och rätt som en viktig del av undervisningen. Här innefattades skyldigheter och rättigheter som konsument och olika förslag och exempel på detta nämndes. Dessa var kunskaper om öppet köp, lån, möjligheten att ingå avtal och regler kring försäkringar. Cecilia lyfte även vikten av att eleverna vet var de skall vända sig om något går fel som t.ex. till den kommunala konsumentvägledaren. Det var bara två av respondenterna som använde sig av att den kommunala konsumentvägledaren. Frida använde sig av detta kontinuerligt. Samtliga elever i skolår 9 fick, enligt Frida, besök av den kommunala konsumentvägledaren som då iscensatte ett rollspel gällande konsumtionsidentiteter med eleverna. Fridas erfarenhet av detta var positivt. Diana hade valt att få besök av konsumentvägledaren vid ett tillfälle men sedan tyvärr fått avstå på grund av schematekniska problem.

Att klara den privata ekonomin var det näst vanligaste som förekom i svaren. Exempel på detta var att eleverna skulle arbeta med att skriva och följa en budget och känna till kostnader som finns i ett hushåll. Andra exempel var problematik kring sms-lån, krediter och övriga lån. Flera av respondenterna tog just upp faran i att leva över sina tillgångar och att detta förändrats de senaste åren vilket även kronofogden menar på (Kronofogden, 2009). Det finns fler möjligheter att sätta sig i skuld i dag då du t.ex. kan betala med din mobiltelefonräkning. Denna bild målades fram samtidigt som respondenterna även beskrev att de uppfattade att eleverna inte hade någon egen ekonomi att tala om. Det som enligt respondenterna engagerade eleverna var just kostnader för mobiltelefoner och abonnemang. Det var ingen som direkt arbetade med detta som utgångspunkt i diskussionen. Cecilia beskrev här ett undervisningsdilemma. Eleverna skall stödjas i att bli medvetna konsument i framtiden men hon upplevde de som för unga för att kunna hantera detta. Frida menade att elevernas ålder gör att undervisningen inte riktigt når dit hon vill och beskriver det enligt som följer:

De större frågorna som handlar om stora mer livsavgörande saker det hinner vi inte med. Men eleverna är även för unga för det tycker jag. När det handlar om att de skall bli medvetna som konsument för dem känns det så avlägset. Att själva behöva ta ansvar för sådana här saker. De räknar med att de skall bo hemma åtminstone hela gymnasietiden och för dem är det nästan som en halv livstid. Det är ju jätte långt ytterligare tre år. Min upplevelse är att de har jättesvårt att se sig själva i rollen som ansvarig konsument. (Frida)

Detta citat tycker jag är mycket talande för respondenternas funderingar kring elevernas ålder. Respondenterna kände oro för att eleverna inte hunnit mogna tillräkligt för att nå de mål som kursplanen förevisar. Cecilia och Diana berättade att de som inte har några förkunskaper inte har möjlighet att nå målen de stora frågorna i ämnet kräver tid för reflektion och eftertanke vilket inte erbjuds i den utsträckning som krävs på grund av ämnets få timmar. Kanske visar detta på varför lärarna inte valde att diskutera konsumtion som begrepp eftersom de inte anser att denna övergripande fråga får plats i konsumentkunskapsundervisningen. Enligt kursplanen i hem- och konsumentkunskap skall dessa perspektiv dock behandlas i undervisningen (Skolverket, 2005:93-98). Hur undervisningstimmarna används bestäms av varje enskild

lärare. Vad undervisningen fokuserar på skall vara beroende av vad eleverna behöver arbeta med för att nå målen (Utbildningsdepartementet, 2006:9ff; Skolverket, 2005:96-97). Brist på tid kan ses som ett hinder eller en utmaning att förändra sin undervisning så att den passar för den aktuella elevgruppen. Dock är det viktigt att eleverna får tid till reflektion och mognad i sin kunskap. Detta kommer att diskuteras mer i nästa kapitel. Lärarna ville gärna koppla ihop konsumtion och livsmedelsval vilket texten under nästa rubrik behandlar.

4.2.2 Livsmedelskunskap och hantering

Respondenterna menade att det var viktigt att se hela kedjan från produktion till avfall då det gäller konsumtion. Att konsumera innebär idag många olika överväganden och dessa bör vi rusta eleverna för. Elin och Cecilia tog upp problemet med innehållsförteckningar och problemet att tyda vad de innebär. Elin beskrev en föreläsning hon lyssnad på som behandlade just problemet med tillsatser i maten och hur liten kunskapen är om hur olika tillsatser och kemikalier påverkar människan och för miljön. Den svenska kursplanen i hem- och konsumentkunskap menar till att stödja i eleven i sin utveckling mot en medveten konsument men det står inte uttryckligen skrivet att kunskap att läsa innehållsförteckningar skall ingå (Skolverket, 2005:93-98). Detta förekommer dock i de Nordiska riktlinjerna (Tema Nord, 2009:12).

Flera av respondenterna kopplade livsmedelskunskap med konsumentkunskap. Att kunna välja rätt livsmedel med tanke på hållbar utveckling, pris, näringsinnehåll och smak uppfattade jag vara det som lärarna arbetade mest med. Just prisberäkning förekom hos alla respondenter. Prisberäkningen syftar till att orientera eleverna i vad livsmedel kostar. Anna, Frida och Elin relaterade detta till ett exempel med prisberäkning och jämförelse av priset på tre olika pizzaprodukter, hemgjord, köpt frysvara och köpt på pizzeria. Anna berättade att det kan vara problematiskt att göra denna form av jämförelser då hennes elever sällan går ut och äter på café eller restaurang. Elevernas världsbild är ibland ser inte alltid ut som den vuxnes. Beata och Cecilia menade att det är viktigt att först kartlägga elevernas världsbild och utgå från denna då undervisningen planeras och genomförs vilket kommer att diskuteras mer ingående senare i texten.

Lärarnas och då även elevernas möjlighet att påverka inköp av livsmedel varierande mellan respondenterna. Någon beskrev att hon handlade alla livsmedel själv och då kunde påverka vad som köptes men att det var för dyrt att alltid köpa ekologiskt. En annan respondent beskrev att utbudet, på den affär hon ålagts att handla på, inte var stort och att det nästa helt saknades ett ekologiskt sortiment. Alla respondenter var eniga om att de använde sig av säsongsbetonade produkter. Elin och Frida uteslöt vissa livsmedel helt, t.ex. tomat, isbergssallad, på grund av dess dåliga näringsvärde och höga koldioxidutsläpp då dessa varor färdas långt på vintern. Ingen av respondenterna berättade att hon handlade tillsammans med eleverna. Anna beskrev att hon börjat ge eleverna uppdrag att genomföra på den närliggande livsmedelsaffären. Elevernas uppdrag bestod i att svara på frågor gällande rengöringsmedel i syfte att öka deras förståelse för var de innehåller för att underlätta deras konsumtionsval i framtiden. Elin arbetade även aktivt med att få eleverna att själva fatta medvetna val. Hon beskrev en situation där hon utmanat eleverna att välja olika livsmedel. Medvetet hade Elin presenterat livsmedel som hon ansåg vara olika miljövänliga. Samtliga elever hade valt bort produkter de förväntade sig att Elin inte skulle godkänna. Detta visar att Elins elever tagit till sig av hennes undervisning och använt detta i undervisningssituationen. Om de även tar med sig dessa kunskaper utanför skolan är svårt att uttala sig om.

4.2.3 Konsumtion och identitet

Respondenterna upplevde inte att eleverna var särskilt intresserade av konsumtion och konsumentkunskap. Vissa upplevde att eleverna hade goda kunskaper sen tidigare och då främst genom samhällskunskapsundervisningen men andra ansåg att många elever helt saknade förkunskaper i ämnet. Detta medförde att undervisningen måste börja med grunderna och sedan successivt visa på en mer komplex bild. Ibland nådde inte undervisningen hela vägen fram. Diana berättade att hennes elever inte alls funderade kring konsumtion förrän de gjordes varse om det. Respondenterna upplevde dock lite ökat intresse bland eleverna under skolår 9. Eleverna var generellt insatta i frågor som rör deras mobiltelefoner och andra produkter som de använde dagligen men inga konsumtionsbegrepp som berörde andra områden. Flera respondenter beskrev glappet mellan elev och familjens budget som stort och att eleverna ofta inte var delaktiga i konsumtionsbeslut som rörde dem.

Då jag frågade om de upplevde att eleverna relaterade konsumtion till identitet var det ingen som direkt gjorde den kopplingen. Jag fick beskriva de undersökningar jag läst för att understryka att ungdomar ser konsumtion och identitet som två relaterade frågor. Dock ser jag i respondenternas svar att två av dem visst arbetar med konsumtion och identitet om kanske sker detta omedvetet. I Fridas undervisning ingick konsumentvägledarens rollspel kring konsumtionsidentiteter och Cecilia berättade att hon arbetade med identitetsmarkörer i undervisningen under samtliga skolår. Hon tog även upp elevernas egna erfarenheter i sin undervisning och då framkom ibland tankar kring konsumtion och identitet. Samtliga lärare beskrev att elevernas kläder var bärare av signaler om status och inte status samt grupptillhörighet. Här urskiljde sig de två skolorna belägna i upptagningsområden där olika typer av boendeformer förekom och inkomsterna motsvarade den svenska snittinkomsten från de övriga skolorna. I dessa två skolor Fredkullaskolan och Ekskolan upplevde respondenten inte kläderna lika viktiga som identitetsmarkörer som i de övriga skolorna.

Anna på Ankarskolan lyfte mobiltelefonens och mp3-spelarens roll som identitetsmarkör och ansåg att dessa var viktigare än kläderna. Det blev flera diskussioner kring just identitetsmarkören och jag fick beskrivet olika bilder av vad eleverna ansåg vara rätt artefakter att äga. Alla skolornas elever hade, enligt lärarna olika syn på vad som var status och vad som var rätt att klä sig i eller vilka prylar som skulle användas. Jag är medveten om att resultatet inte går att generalisera men jag ser ett mönster i vilka skolor respondenterna arbetar på och den grad av segregering de själva beskriver. De respondenter som beskriver sin skola som mycket segregerad beskriver även att likformigheten bland kläder och utseende var stort och att det var viktigt att se ut som de övriga eleverna medan de respondenter som beskrev att skolan inte är särskilt segregerad berättar att eleverna hade frihet att klä sig mer som de vill. Möjligheten finns att detta beror på slumpen eller respondentens egen uppfattning men jag tycker det är intressant att alla är eniga. Desto mer segregerad skola desto tydligare blir identitetsmarkörerna. Cecilia på Citruskolan och Diana på Danteskolan, som själva beskriver sina skolor som mycket segregerade, berättade även att eleverna hade vissa missvisande uppfattningar om andra som inte lever i deras område. Cecilia berättade att hennes elever ansåg att alla svenska är rika och bor i stora hus medan Diana beskriver att hennes elever hade svårt att förstå att det finns barn som inte har råd med den ekonomiska standard som de har. Skolan har här ett uppdrag att vidga elevernas världsbild och då inte bara i ett nationellt perspektiv utan även i ett globalt perspektiv (Skolverket, 2005:93-94).

Min uppfattning var att kopplingen mellan konsumtion och identitet inte var ny hos respondenterna, utan mycket närvarande, men att de inte kopplade dessa tankar till kursplanens mål. Respondenterna beskriver att de hade ont om tid att uppfylla hela kursplanen

och därmed finns det nog en risk att vissa aspekter av ämnet förbises vilket de själva beskriver (se ovan). Någon beskrev att andra ämnen, som livskunskap, arbetade med identitet och att de därför inte behövde.

Inte heller köpberoende var något de funderat kring. Flera av respondenterna beskrev att de arbetade med faran att hamna i skuld och gav eleverna verktyg för att hantera detta men ingen tog upp just köpberoende. Någon ansåg att köpberoende kanske var mer förekommande på gymnasiet. Den studie, som jag hänvisar till i kapitel 2 (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007:10ff), har tittat på just gymnasiet elever och visst kan det stämma att köpberoende kan vara mer vanligt på gymnasiet men elevernas tankar kring konsumtion finns redan i yngre åldrar (Johansson, 2005). Undervisning påverkar eleverna positivt (Cullbrand & Petersson, 2005:40) och här finns då möjligheten att försöka styra eleverna i rätt riktning även gällande köpberoende.

4.2.4 Teori och praktik eller en helhet

Hur lärarna valde att undervisa i konsumentkunskap skilde sig markant. Även hur det delade upp ämnet i delar var olika. Samtliga respondenter beskrev kursplanens begrepp ”kunskap i handling” som styrande i sin undervisning. Dock skilde sig deras tolkning av begreppet och hur de omsatte detta i den konkreta undervisningen. Jag upplevde att det fanns två synsätt.

Det ena synsättet skiljde på teori⁸ och praktik⁹. Detta visade sig antingen genom att läraren valt att helt skilja ut de som hon beskrev som teoretiska delar från de hon ansåg vara praktiska delar. De teoretiska delarna behandlades i en vanlig lektionssal och de praktiska i hem- och konsumentkunskapssalen. Hon hade även valt att skilja på dem så pass att hon undervisade i konsumentkunskap i skolor 9 som ett enskilt ämne. Hon var noga med att beskriva att denna undervisning sammanfattade hela ämnet genom att eleverna nu hade kunskaper att se sammanhang och relatera olika delar. Denna respondent upplevde de teoretiska delarna av ämnet som mer intressanta. En annan sida av denna uppfattning var en respondent som tvärtom föredrog de delar som hon ansåg vara praktiska. Hon beskrev att hon ville arbeta praktiskt varje lektion och därför först började med att tillägna 20 minuter av lektionen till teori för att sedan gå över till det praktiska. Hon valde bland annat att bedöma det praktiska ämnet under arbetets gång medan hon bedömde den teoretiska delen konsumentekonomi med ett skriftligt prov. Alltså följde även bedömningsformen uppdelningen mellan teori och praktik. En tredje respondent beskrev att hon alltid försökte göra även det teoretiska praktiskt genom att eleverna fick arbeta med händerna även i t.ex. konsumentkunskap eller näring och hälsa. Exempel kunde vara att eleverna skulle rangordna livsmedel eller genomföra uppdrag i livsmedelsbutiken. De respondenter som tillhörde detta synsätt hade samtliga andra ämnen som de undervisade i. Dessa ämnen var teoretiskt grundade.

Det andra synsättet var att det inte gick att skilja ut teori från praktik. Allt var en helhet och att alla delar samspelade. Exempel på detta synsätt var respondenter som beskrev att de arbetade med teman som inbegrep samtliga mål i kursplanen där eleverna själva i indelade familjer tar ansvar för planering, val av livsmedel med tanke på näringsvärde, hälsoaspekter, ekonomi, hållbar utveckling, allergier, kultur och sedan tillagar maten. Dessa respondenter menade att frågor kring konsumtion hela tiden var aktuella i undervisningen och att de inte kunde skiljas från resten av undervisningen. Två av respondenterna som tillhörde detta synsätt hade hem-

⁸ De delar som ansågs teoretiska var främst konsumentekonomi, boende och näring och hälsa. Men teoretiska prov på redskap och kökstermer förekom.

⁹ De praktiska delarna ansågs vara matlagning, städning och social gemenskap.

och konsumentkunskap som enda ämne medan den tredje även hade behörighet att undervisa i ett annat ämne, för lägre åldrar, men hon har inte tidigare gjort detta och uttryckte att hon inte heller ville göra det.

Dessa två synsätt var även tydliga i valet av undervisningsmaterial som respondenterna använde. De som gjorde skillnad på teori och praktik arbetade med hem- och konsumentkunskapsboken, olika budget verktyg och information på internet. De som integrerade hela ämnet arbetade med material som Åt S.M.A.R.T.¹⁰ och andra material som sammanfogar olika aspekter. Ett material som användes vid båda synsätten var Konsumentverkets filmer som lyfter konsumtionsfrågor och innefattar delar som rättigheter och skyldigheter och faran att hamna i skuld.

Respondenterna fick under samtalsintervjun möjlighet att fundera kring ett eventuellt införande av privat ekonomi som ämnet i skolan. Även här visade sig de olika synsätten. En respondent som behandlade ämnet som helhet såg en fara i att bryta ut ämnet privatekonomin och konsumentkunskap. Hon efterlyste istället att hem- och konsumentkunskapen skall få mer tid att arbeta med dessa frågor. Ämnet erbjuder en helhetssyn som annars kan komma att gå förlorad. Detta synsätt delades av två andra respondenter som tyckte att privatekonomi som ämne var överflödigt då både samhällskunskapen och hem- och konsumentkunskapen behandlar detta. Detta stöds av de styrdokument som diskuterats i kapitel 2. Ämnet hem- och konsumentkunskap skall bygga på en helhets syn där varje del inte skall skiljas från varandra (Skolverket, 2005:93:94; Tema Nord, 2009:5ff). Dock var det lärare som kände behov av privatekonomi och en respondent var mycket positiv till införandet av privatekonomi och kunde gärna tänka sig att undervisa i detta. Återigen var synen på ämnet avgörande för hur respondenterna svarade. Samtliga var beredda att undervisa i privatekonomi men endast de som delade på teori och praktik såg ett eventuellt införande som positivt.

4.2.5 Sammanfattning

Lärarna var mycket medvetna om kursplanens mål och innehåll. De arbetade alla med samma innehåll och framhöll bland annat skyldigheter och rättigheter som konsument, prisberäkning, att klara sin egen ekonomi, produktionskedjan, budget, skillnaden på information och reklam, förmåga att förstå innehållsförteckningar som viktiga delar i konsumentkunskapen. Ofta kopplades livsmedelskunskap och konsumentkunskap samman. Dock arbetade lärarna mycket olika med dessa teman. Två synsätt kunde urskiljas som antingen delade upp undervisningen i teori och praktik eller sammanfogade allt till en helhet.

Lärarna beskrev att elevernas vardag ofta präglades av identitetsskapande men ingen av respondenterna arbetade medvetet med detta in undervisningen. Dock ingick denna fråga ändå i två av respondenternas undervisning då konsumentvägledaren var på besök eller då elevernas tog upp problemet själva.

4.3 Konsumentkunskap i framtiden

Ovanstående tema syftar till att kartlägga respondenternas tankar om ämnets framtid och utveckling och svara på frågeställningarna: *Vilka förväntningar har hem- och konsumentkunskapslärare på den nya kursplanen? Hur ser hem- och*

¹⁰ S.M.A.R.T står för **S** = Större andel vegetabilier **M** = Mindre andel "tomma kalorier"

A = Andelen ekologiskt ökar **R** = Rätt kött och grönsaker **T** = Transportsnålt och är ett material framtaget av Stockholms läns landsting och konsumentverket .

konsumentkunskapslärare på sin förmåga att bemöta de utmaningar som kommer med införandet av en ny kursplan? Jag har valt att dela upp diskussionen i dessa frågeställningar.

4.3.1 Förväntningar på den nya kursplanen

Detta ämne engagerade respondenterna. Samtliga var benägna att fundera kring den kommande kursplanen och ämnets utveckling. Dock var lärarnas önsknings och förväntningar mycket olika. Elins tankar styrdes mot konsumentkunskap i stort och hon funderade kring att konsumentkunskap i framtiden förmodligen kommer att handla mer om hälsa, kemikalier, kravodlat och hållbarutveckling. Andra lyfte möjligheten till samarbete med andra skolämnen som samhällskunskap som en möjlig utveckling av ämnet. Fyra av respondenterna lyfte fram en önskan om mer konsumentkunskapen i undervisningen. De ansåg att ämnet var så pass viktigt att det inte fick förbises utan var en av grunderna för att eleverna skulle kunna fungera som medvetna konsumenter i framtiden.

Här visades även de två synsätt på ämnet som tidigare diskuterats. Två respondenter, som arbetade med ämnet som helhet, ansåg att en framskrivning av konsumentkunskap ytterligare skulle ge dignitet åt ämnet och såg att ämnets status på så sätt skulle höjas. En respondent beskrev att andra lärare ser ämnet som en spis och en fläkt och att detta borde ändras. Dock såg dessa respondenter inte att mer konsumentkunskap skulle göra ämnet till teoretiskt utan visa på att allt är en helhet och att det går att arbeta med "kunskap i handling" även med de bitar som andra ämnen ser som teoretiska. Hon menade att vi lever i en konsumerande värld och undervisningen måste spegla detta.

Förespråkare för det andra synsättet där teori och praktik skiljdes åt var negativa till att konsumentkunskap lyftes fram i den nya kursplanen men av helt olika orsaker. Den ena orsaken var att respondenten såg en fara i att ämnet skulle bli för teoretiskt om konsumentkunskapen fick större del av kursplanen. Hon ville värna om hem- och konsumentkunskapen som praktiskt ämne och uttryckte det som följer:

Det finns en risk att man vill spara pengar och genomföra torrhemkunskap. Det du gör med händerna, smakar och känner, påverkar eleverna mer.

Denna åsikt speglar åsikter i den nationella utvärderingen i ämnet där det fanns en oro kring att konsumentkunskap skulle medföra ett mer teoretiskt fokus på hem- och konsumentkunskapsundervisningen (Cullbrand & Petersson, 2005:kap 6).

Den andra orsaken var att en respondent såg en fara i att ett framskrivande av konsumentkunskapen skulle kunna ske på bekostnad av näring och hälsa. Hon menade näring och hälsa var minst lika viktigt och aktuellt som konsumentkunskap. Detta visar på att hon valt att dela upp ämnet i bitar och se motsats förhållande mellan olika delar. Åsikten delas även den av respondenter i nationella utvärderingen som även de såg en fara i att skriva fram ett ämne på bekostnad av ett annat i samband med namnbyte mellan hemkunskap och hem- och konsumentkunskap (Cullbrand & Petersson, 2005:kap 6).

Alla var eniga om att ämnet hem- och konsumentkunskap behöver mer undervisningstimmar. En oro berörde även möjligheten att hem- och konsumentkunskap skall införas redan från skolår 3. Tre av lärarna uttryckte tydligt att de inte ansåg lärarna på de lägre åldrarna kompetenta att genomföra denna typ av undervisning utan att det då skulle försvinna timmar från den egentliga hem- och konsumentkunskapsundervisningen. Deras erfarenhet sade dem att den undervisning som hittills skett i skolår 5 ofta var bristfällig och de var då oroliga att detta även skulle ske i skolår 3. Samtliga lärare var eniga om att undervisning i hem- och

konsumentkunskap borde ske av utbildade hem- och konsumentkunskapslärare i salar anpassade för ändamålet.

Förväntningarna på den nya kursplanen var stora och de var alla positiva till att kursplanen skulle skrivas om men alltså av helt olika anledningar. Även här fanns två synsätt de som tyckte att formen för den nuvarande kursplanen var bra och att de var oroliga för att vissa bitar skulle utebli i den nya kursplanen. Oro gällde delar som boende och hållbar utveckling. Det andra synsättet representerades av de som ville göra om helt och mer fokusera på detaljer tydligare mål som lättare kunde utvärderas. Dessa två synsätt representerades av lärare som såg ämnet som en helhet och de som såg ämnet som delar. De nyutexaminerade lärarna var mindre oroliga för den nya kursplanens utformning än de som arbetat under längre tid. Detta kan bero på att de äldre lärarna varit med om tidigare kursplaneinföranden och då gjorde kopplingar till negativa erfarenheter runt detta.

4.3.2 Förmåga att möta den nya kursplanen

Här var lärarna överens. Det kände alla trygghet i sin kompetens och erfarenhet. De ansågs sig alltså rustade att möta den nya kursplanen bara de fick tid till förberedelsen. Detta var något som respondenterna ville trycka extra på, vikten av tid och vid införandet av kursplanen. Beata var en av respondenterna som såg vikten av planeringstid. Hon berättade att hon känner att hon just arbetat in kursplanen från 2000 och fått undervisningen att fungera tillfredsställande och nu skall allt ändras igen. Hon var positiv till förändring men har erfarenheter av att det tar tid att applicera nya kursplaner och om de förändras för ofta finns det en tendens att lärarna arbetar vidare med den gamla med endast små justeringar.

Även de övriga lärare som varit med om kursplansbyten förut uttryckte alltså oro kring att de inte skulle få möjlighet att förbereda sig så mycket som de behöver. Erfarenheten från tidigare kursplans- och läroplansbyten fanns kvar då de inte alls fått varken tid eller hjälp att underlätta övergången. Alla ville de förbereda sig på olika sätt. Diana ville i lugn och ro kunna konkretisera målen, gå igenom sina lektionsupplägg, utvärdera, ändra. Cecilia vill få några dagar att diskutera med sina närmaste kollegor. Anna berättade om ett besök, hos kronofogden, hon gjort tidigare och skulle vilja kontakta dem igen för att uppdatera sina kunskaper om vad som är aktuellt för tillfället. Elin tog upp en önskan om en föreläsning där de som skrivit kursplanen berättar om deras tankar bakom formuleringarna. Hon ansåg att det var positivt att lärarna fått vara med att påverka kursplanens utformning genom öppen remiss och möjlighet att delta i diskussioner. Detta anser jag visa på den bredd på önskemål som finns bland hem- och konsumentkunskapslärarna och vad de anser vara givande fortbildning. Förmodligen är det svårt att erbjuda en fortbildning som passar alla då samtliga är individer med olika önskningsar och behov precis som eleverna.

Alla respondenter lyfte just vikten av fortbildning trots att de kände sig bra rustade. En respondent upplevde att det finns ett stort behov av fortbildning bland landets hem- och konsumentkunskapslärarna. Hon menade att kunskapen finns på lärosätena speciellt vid institutionen för mat hälsa och miljö i Göteborg och att denna kunskap borde spridas till de praktiserande lärarna. Hon kände oro kring att de andra lärarna annars inte skulle ändra så mycket i sin undervisning utan fortsätta undervisa som de alltid gjort. Detta var en erfarenhet hon hade från tidigare kursplanebyten. Andra tankar kring fortbildning var att den skulle fokusera på just konsumentkunskap då detta ämne kräver att läraren håller sig uppdaterad kontinuerligt. När det gäller mat och hälsa upplevde t.ex. Frida att denna typ av fortbildning finns att tillgå men att utbildning i konsumentkunskap inte finns att tillgå i samma utsträckning. Fler respondenter menade även att konsumentkunskapsdelen inte fick så stort

utrymme i lärarutbildningen som t.ex. mat och hälsa och därför ansåg de att behovet av fortbildning i konsumentkunskap behövs.

4.3.3 Sammanfattning

Synen på konsumentkunskap i framtiden var positiv. Respondenterna var öppna för utveckling men hade olika farhågor gällande den nya kursplanen. De kände oro för att inte få tillräckligt med tid för förberedelse och fortbildning. Alla kände sig rustade för att möta den nya kursplanen. Andra kände oro för att undervisningstimmar skulle användas av lärare i lägre åldrar och då skulle ämnet urholkas. Alla var även eniga om att fortbildning behövdes och då speciellt i konsumentkunskap.

5. Resultatdiskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat och sätts i relation till uppsatsens teoretiska bakgrund men främst i syfte att försöka besvara uppsatsens frågeställningar. Då uppsatsens tre frågeställningar går in i varandra och då samtliga krävs för att diskutera uppsatsens syfte har jag valt att inte separera dem utan sammanföra dem i en gemensam diskussion. Målet för analysen har varit att lyfta de mönster som framkommit i resultatet och de frågor då respondenterna varit särskilt eniga eller oeniga. Jag kommer att avsluta kapitlet med en kort utvärdering av studiens metod och ge förslag till vidare forskning.

5.1 Sammanfattande diskussion

Under studien har jag träffat sex olika lärare som har gemensamt att de arbetar med samma kursplan men deras bakgrunder och arbetssituationer skiljer sig åt. Skolorna som de arbetar på har olika förutsättningar, elevernas förförståelse, elevernas ålder, tillgång till salar, tillgång till kolleger, tillgång till datorer, tillgång till andra materiella resurser, längd på lektionerna och ledningens syn på ämnet m.m. Detta var mycket tydligt då respondenterna besvarade frågorna som ställdes. Deras vardag påverkades mycket av ramfaktorer och detta formade deras undervisning. Detta var något som studien inte ämnade undersöka men som ändå påverkade svaren.

5.1.1 Relation till styrdokument

Trots att lärarna arbetade under mycket olika förutsättningar var deras bild av vad konsumentkunskapsundervisningen skulle innehålla relativt gemensam. Då jag sammanfattar vad respondenterna innefattade i konsumentkunskap stämmer detta väl överrens med målen i kursplanen (Skolverket, 2005:94-96) och Nordiska ministerrådets riktlinjer (Tema Nord, 2009). Lärarna tog upp rättigheter och skyldigheter som konsument, livsmedelskunskap, hantering av personlig ekonomi, kännedom om priser och förmågan att skilja på information och reklam. Några av respondenterna tog även upp resurshushållning och hållbar utveckling.

En respondent ville även lyfta vikten av att kunna läsa innehållsförteckningar vilket är mycket intressant då Nordiska ministerrådet har med detta i sina rekommendationer men det finns inte med i den svenska kursplanen (Tema Nord, 2009:12; Skolverket, 2005:93-98).

Anledningen till detta kan vara att de Nordiska rekommendationerna är nyare än kursplanen. Respondenten menade att diskussionen kring just tillsatser i maten blivit mer aktuell och därför kanske detta borde lyftas i den nya kursplanen. Jag vet inte vad de övriga respondenterna ansåg i frågan då jag inte lyfte diskussionen med dem. De flesta av lärarna lyfte att de ansåg att konsumentkunskap innefattade livsmedelskunskap. Det var ingen som direkt härledde diskussionen till just rengöringsprodukter. Jag uppfattade att mat och måltider var en stor del av lärarnas undervisning och städning och boende inte var lika stor del. Nu frågade jag inte direkt om detta så min bild kan vara missvisande. Dock berättade en av lärarna att hon inte alls arbetade med boende och en annan sa att hon upplevde området som problematiskt.

När jag nu sammanfattat materialet skulle jag vilja fråga lärarna om just detta. Hur kopplar de ihop konsumentkunskap och boende? Naturligt berättade respondenterna om hur de kopplade mat och måltider och näring och hälsa med konsumentkunskap. Ingen nämnde hur de relaterar detta till boende. En respondent tog upp att hon upplevde att eleverna var för unga för frågor kring t.ex. försäkringar och hyresavtal. Kanske ansåg lärarna att kopplingen var självklar men ingen förtydligade den.

Den lärare som berättade att hon inte alls arbetade med boende berättade även att hennes elever sällan får ett eget boende utan ofta gifter sig tidigt eller bor i generationsboenden. Detta indikerar ytterligare att elevernas verklighet påverkar undervisningen vilket stöds av Lpo 94 som menar att vi skall utgå från elevens verklighet då vi formar undervisningen men vi har krav på oss att även innefatta alla delar av kursplanen i undervisningen (Skolverket, 2005:93-98). En annan lärare beskrev att det var svårt att få gehör från eleverna när det gäller t.ex. sparande, budget eller att handla secondhand. Detta återigen på grund av elevernas verklighet då de alla hade det gott ekonomiskt ställt och aldrig behövt spara eller handla secondhand. Trots detta vidhöll hon den delen av undervisningen och relaterade den till ”om de en dag blir fattiga studenter.” Hon utmanade elevernas tankar och lyfte undervisningen till en nivå utanför deras egen livsmiljö.

Ovanstående diskussion anser jag visar på en annan faktor som kom upp i intervjuerna, trots att jag inte direkt frågade om detta, nämligen skillnaderna mellan skolornas upptagningsområde. Tre av skolorna, vilka var belägna i förorter till en större stad, var mycket präglade av den bostadssegregation som är vanligt förekommande i Sverige (Magnusson, 2001:115). Ofta samlas människor med liknande bakgrund i samma bostadsområde antingen frivilligt eller på grund av olika ekonomiska faktorer (Magnusson, 2001:119ff) vilket påverkar elevernas och i sin tur undervisningen. Respondenterna beskrev helt olika bilder av elevernas vardag och vad som de ansåg vara viktigt att adressera i undervisningen. Lärarna har i uppdrag att anpassa sin undervisning efter elevernas kulturella omgivning (FN, 2003). Begreppet kultur blir här mycket svårdefinierat då det skiljer så mycket mellan skolorna. Skall vi härleda till den gemensamma svenska kulturen, vad denna nu är, eller varje elevs kulturella landskap? Varje upptagningsområde har sin speciella kultur (Magnusson, 2001:138ff) och denna skall alltså spegla undervisningen (FN, 2003; Tema Nord, 2009). Detta är något som jag uppfattar att lärarna är duktiga på. Jag blev förvånad över hur mycket lärarna anpassar sin undervisning till elevernas verklighet. Som exempel kan nämnas att Diana på Danteskolan utgick från att samtliga elever hade tillgång till datorer med internetuppkoppling, både i skolan och i hemmet. Hennes undervisning i konsumentkunskap var helt avhängig detta faktum och en stor del av undervisningen bestod av hemuppgifter som krävde stöd av föräldrarna. Jag ställer mig frågande till om detta undervisningsätt hade fungerat på Citruskolan vars elever inte alls hade tillgång till datorer eller internet på fritiden. Flera av eleverna hade även svårt att arbeta med skrivuppgifter hemma då ibland både elever och föräldrar var nyanlända till Sverige och saknade tillräckliga kunskaper i det svenska språket. På Citruskolan arbetade Cecilia istället med samverkan med föräldrar och en kokbok med mat från hela världen.

Det är bra att utnyttja de lärotillfällen som finns och förankra dem i elevernas vardag som ovanstående diskussion visar. Jag ser en risk i att totalt utgå från elevens kultur, lokalsamhälle och ekonomiska förutsättningar i undervisningen. Eleven skall, enligt kursplanen, nå målen oavsett om hon/han kommer att behöva dessa kunskaper i framtiden. Visst skall lärarna utgå ifrån elevernas vardag (Utbildningsdepartementet, 2006:5ff) och kultur (Tema Nord, 2009:9) i undervisningen. Det är viktigt att eleverna erbjuds undervisning som representerar hela kursplanen (Skolverket, 2005:93-98). Alla elever kommer inte att behöva samtliga kunskaper de skaffar sig i skolan. Vilka exakta kunskaper som en elev behöver går inte att bestämma på förhand. Om undervisningen utgår från att alla elever skall bo kvar i sitt område, bestående av en typ av boendeform, och då inte undervisas i att det även finns andra boendeformer begränsas elevens utvecklingsmöjligheter. Om läraren bedömer att en elev, i hemmet, inte alls kommer att delta i städningen eller att skapa en budget så skall skolan erbjuda eleven denna

utvecklingsmöjlighet. Undervisningen skall fokusera på att utveckla det eleven behöver stöd i och inte förstärka det eleven redan känner till (Skolverket, 2005:93-98).

Något annat som förvånade mig var att inte alla direkt kopplade konsumtion till hållbar utveckling. Jag, som just studerat ämnet på universitet, gör den kopplingen lika självklar som att koppla undervisningen till kursplanen. De två relativt nyutexaminerade lärarna delade min uppfattning och berättade att de hela tiden utgick från hållbar utveckling i sin undervisning. Det var mycket intressant att samtala med de lärare som gjorde andra kopplingar. Dock tror jag att samtliga respondenter funderar i dessa banor och undervisar kring hållbar utveckling men att de rubricerar detta som något annat t.ex. resurshushållning eller miljöaspekter.

5.1.2 Två synsätt på "kunskap i handling"

Något som alla var enade kring var att ämnet hem- och konsumentkunskap bör ha grunden i begreppet "kunskap i handling". Dock kom här två synsätt fram där lärarnas åsikter delades. Det ena synsättet beskrev en uppdelning i teoretiska och praktiska delar medan de övriga beskrev ämnet som en helhet som inte kan delas. Denna uppdelning följde respondenternas svar. Varför respondenterna valde att antingen dela eller inte dela ämnet kan jag inte urskilja i materialet. Jag hade gärna haft möjligheten att gå tillbaka och fråga dem om detta. Jag ser kopplingar mellan de som även undervisar andra ämnen, vilka anses som teoretiska, och de som inte gör det. De som även undervisade i teoretiska ämnen såg hem- och konsumentkunskapen som teoretisk eller praktisk medan de som enbart undervisade i hem- och konsumentkunskap inte gjorde den åtskillnaden. Om detta resultat går att se i ett större sammanhang är jag skeptisk till då undersökningspopulationen i denna studie är så liten men det är en intressant aspekt att diskutera.

Kursplanen i ämnet hem och konsumentkunskap menar på att ämnet skall bygga på "kunskap i handling". Vad är då detta? En förklaring kan var den, som flera respondenter förespråkar och jag beskrivit i kapitel 2, att hela ämnet skall ses som en helhet. Varje del är beroende av varandra och kunskaperna skall formas i samspel mellan dessa delar i ett praktiskt sammanhang. Samtliga respondenter ansåg begreppet "kunskap i handling" som styrande trots att de valde att skilja mellan teori och praktik. Jag har gjort ett försök att förklara kunskap i handling enligt deras definition. Liedman menar att all kunskap är praktisk. Han skiljer på information, som förmedlas direkt till eleven och kunskap som tagits in, behandlats och gjorts till egen (Liedman, 2006:41ff). Om information behandlats och därmed blivit kunskap är denna praktisk då någon del av kroppen arbetat med kunskapen även om det så bara är hjärnan. Liedman menar alltså att eleven måste handla för att bilda kunskap, alltså kunskap genom handling, "kunskap i handling". Om vi godtar denna förklaring kan kunskap i handling ses som bestående av två delar antingen de bitar som bygger på teorier och behandlas av hjärnan eller de som bygger behandlas av handen. Liedman är inte negativt inställd till den kunskap som bildas genom hjärnans arbete utan ser den som lika viktig som handens. Det viktiga är att kunskapen bildas genom handling. Alltså "kunskap i handling" genom både handens och hjärnans arbete. (Liedman, 2006:41ff)

Jag ser en fara i att skilja på teori och praktik. Uppdelningen av vad som är teori och vad som är praktik är inte självklar och inte lika för alla. Lärarna, som delade upp ämnet i teori och praktik, arbetade med undervisningen och bedömningen beroende på om de ansåg delämnet teoretiskt eller praktiskt. Teoretiska teman hade teoretiska bedömningar. Bedömningen kopplades alltså till formen för undervisningen och inte till vad som skulle bedömas. Inte heller elevernas förutsättningar att visa sina kunskaper beaktades. Detta skedde först om en elev var på väg att inte nå upp till målen. Bedömningen skall alltid utgå från vad och inte hur

(Korp, 2003:85ff). Eleverna skall även erbjudas olika former av bedömningar för att olika elever föredrar olika sätt att uttrycka sig (Korp, 2003:93ff). Om ämnet delas in i praktiska och teoretiska delar finns risken att de även bedöms så. Fokus blir alltså på vad de arbetat med och inte vad som skall bedömas. Å andra sidan kan en uppdelning av ämnet i teoretiska och praktiska moment gynna både de elever som vill arbeta praktiskt eller teoretiskt då undervisningen blir varierande. Varierande undervisning kan dock ske även om ämnet ses som en helhet. Variation i undervisning är viktig för att alla skall kunna lära sig på sitt eget sätt men även för att samma kunskaper kan ses på olika sätt (Carlgren & Marton, 2005:139ff). Det kan även skapa en tydlighet för eleverna kring vad som krävs för att nå målen om arbetsområdena är tydligt av delade. En av respondenterna ansåg att dagens kursplan var otydlig och att det behövdes mer tydlighet i målen. Kanske finns här en förklaring till hennes val av att dela upp undervisningen i teoretiska och praktiska moment.

Förekomsten av två synsätt, anser jag, visar på det som respondenterna efterlyser, att tid för diskussion mellan lärare är viktigt. Jag tror att en diskussion kring olika synsätt skulle gynna båda de olika synsätten. Samarbete är vad som skall diskuteras nedan.

5.1.3 Behov av samarbete

Något som studien, både teoridel och intervjudel, visar är att konsumentkunskap är ett stort och komplext ämne. Respondenterna lyfter att de inte ser hur hela ämnet skall hinnas med på hem- och konsumentkunskapens begränsade undervisningstimmar. Det är, som tidigare beskrivits, fler ämnen än hem- och konsumentkunskap som arbetar med konsumentkunskap (Skolverket, 2005) och samarbete med dessa bör ytterligare bredda och visa på ämnets komplexitet vilket även styrks av resultatet i den nationella utvärderingen i hem- och konsumentkunskap (Cullbrand & Petersson, 2005:kap 6). Samarbete bör inte enbart ske med samhällskunskap som direkt berör ämnet utan även andra ämnen. Det krävs kunskaper i t.ex. matematik för att kunna upprätta en budget eller jämföra priser. Det krävs även naturvetenskapliga kunskaper för att förstå varför utsläpp av koldioxid påverkar klimatet. Anledningen till varför samarbetet generellt på skolorna är så bristfälligt är förmodligen tidsbrist men även att lärarna saknar kunskap i vad de andra ämnena innebär. Beata uttrycker problematiken med bristen kunskaper kring andra ämnen som följer:

Vem läser då kursplanen i hem- och konsumentkunskap, jo lärare i hem- och konsumentkunskap. Därför vet inte de andra lärarna vad vi undervisar i. Jag läser ju inte kursplanen i engelska om jag inte, av någon anledning, behöver.”(Beata)

Cecilia beskrev dock att hon samarbetar med sig själv i konsumentkunskap då hon har både samhällskunskap och hem- och konsumentkunskap men att de övriga samhällskunskapslärarna, precis som Beata menar, inte vet vad kursplanen i hem- och konsumentkunskap innebär. Detta ser hon som mycket tråkigt. Hon upplever det som positivt att se på ämnet från olika håll och att detta uteblir då inte lärare i olika ämnen samarbetar. Av de sex respondenterna undervisar tre i andra ämnen än hem- och konsumentkunskap. Detta kan vara ett problem då de inte deltar i diskussioner kring andra ämnen.

5.1.4 Konsumtion och identitet

Kopplingen mellan identitet och konsumtion är, enligt de i kapitel 2 redovisade studierna, vad barn och ungdomar främst förknippar med konsumtion (Johansson, 2005:kap 4; Cullbrand & Petersson, 2005; Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007). Ingen en av respondenterna ansåg att de aktivt arbetade med detta i undervisningen. Anledningen till att de flesta inte arbetade med detta tror jag kan vara att det inte nämns tydligt i kursplanen. Kanske behandlas detta i ämnen som livskunskap eller tillsammans. Jag tror att undervisningen skulle gagnas av att detta

tillfördes i kursplanen då eleverna funderar i dessa banor och vi skall utforma undervisningen efter elevernas verklighet (Utbildningsdepartementet, 2006:5-6). Cecilia beskrev att hon såg en utveckling hos eleverna rörande just konsumtion och identitet och sa att något som vita skor som kunde vara så viktigt för elever i skolår 7 inte alls var lika viktigt i skolår 9. Hon upplevde att eleverna kunde reflektera kring detta och se sin egen utveckling. Detta anser jag tyder på att vi borde arbeta mer med konsumtion och identitet speciellt om kopplingen mellan köpberoende och identitetsskapande kan göras.

I teorikapitlet beskrivs en studie kring unga och köpberoende. Den visar på att elever i gymnasieskolan ibland hamnar i ett ogynnsamt köpbeteende. Andra studier (Johansson, 2005; Cullbrand & Petersson, 2005) visar även på att ungdomar visst tänker i banor rörande konsumtion och att de är generellt medvetna om detta. Respondenternas upplevelse var däremot tvärt om. De menar att eleverna inte särskilt frekvent funderar i dessa banor. Frågan kring hur lärarna uppfattar elevernas syn på konsumtion kan aldrig ge en rättvisande bild av just elevernas syn på konsumtion utan just visa på vilka signaler som lärarna uppfattar av de signaler som elevernas är villiga att sända ut. En respondent beskrev hennes elever som medlemmar i hem bestående av höginkomsttagare. Hon upplevde att det därför var svårt att få till ett samtal kring t.ex. budgetfrågor, återvinning och resurshushållning då eleverna inte upplevde att pengarna kan ta slut. Hon menade även att om en elev skulle fundera i dessa banor hade detta nog varit svårt att lyfta i klassrummet. Detta är en signal på att vad eleverna tar upp i klassrummet inte alltid överrensstämmer med vad de egentligen funderar kring.

Jag ställde i kapitel 2 frågan om skolan kan ge eleverna verktyg att hantera köpberoende eller förebygga att det uppkommer? Jag tror att så är fallet då det visar sig att undervisningen i konsumentkunskap upplevs av eleverna som lärorik (Cullbrand & Petersson, 2005:40ff). Då köpberoende främst handlar om viljan till identitetsskapande eller möjligheten att få kompisar (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007:10ff) kan undervisning kring identitet, stärkande av individen samt arbete med gruppen synliggörande av detta kanske förhindra att ungdomar hamnar i negativa köpbeteenden. Undervisningen skall syfta till att ge eleverna verktyg att bli medvetna konsumenter (Skolverket, 2005:93-98). Enligt tidigare diskuterade studier, kopplar eleverna ihop konsumtion och identitet (Johansson, 2005:kap 4; Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007; Cullbrand & Petersson, 2005:kap 3) och då bör även undervisningen göra detta. Om vi inte fokuserar på vad eleverna fokuserar på finns risken att undervisningen inte når fram till eleverna, hur goda intentionerna än är. Detta är något som även respondenterna tar upp och då speciellt i beskrivningen av de elever som har goda ekonomiska resurser eller de som har mycket låga. De eleverna befinner sig i en helt annan konsumtionsvärld än vad t.ex. läroboken behandlar. Vi som lärare måste hitta ett sätt att möta eleverna där de är och sedan bygga vidare på det. Respondenternas uppfattning, vilket behandlats i kap 4, är även att eleverna är för unga för att ta till sig vissa bitar av konsumentundervisningen. Dock tror jag att om vi utgår från elevernas syn på konsumtion kan vi möta dem nu. Om vi kan ge dem verktyg att möta sina konsumtionsproblem nu, även om de handlar om mobiltelefoner, kan denna kunskap sedan överföras till andra konsumtionsproblem i framtiden. Enligt läroplanen och kursplanen (Utbildningsdepartementet, 2006:9; Skolverket, 2005:93-98) skall vi ge eleverna verktyg att själva fatta medvetna beslut inte styra deras beslut.

5.1.5 Brist på tid och reflektion

Här vill jag återknyta till den tidigare diskussionen om brist på tid då respondenterna menade att de inte hade tid att arbeta med de övergripande frågorna i ämnet som konsumtionsproblematik eller konsumtion och identitet. Ramfaktorer som tid och gruppstorlekar beskrivs även i den nationella utvärderingen i ämnet som begränsande för

lärarnas möjlighet att utveckla sitt ämne . Även önskan att undervisning skall genomföras efter grundskolan lyfts där med motivationen att eleverna då når en ökad mognad (Cullbrand & Pettersson, 2005:kap 6).

Cecilias visar, i ovanstående exempel, på att hon arbetat med konsumentkunskap i samtliga skolår och då erbjudit eleverna tid att reflektera kring sitt beteende över lång tid vilket resulterat i en mognad hos eleverna. Detta visar på att det är viktigt att förvalta de undervisningstimmar som finns på ett sätt som möjliggör för mognad som eleverna. Detta är något som även respondenterna tar upp då de uttrycker vikten av genomtänkt undervisning i hem- och konsumentkunskap redan i skolår 5. Enligt kursplanen skall undervisningen leda till att eleverna blir medvetna konsumenter. Detta mål medför att undervisningen måste syfta till att lyfta fokus och sätta ämnet i ett större perspektiv. Genom att arbeta kontinuerligt under samtliga skolår kan denna mognad i kunskap skapas tillsammans med eleverna. Konsumentkunskap skall behandlas i samtliga skolår, även om eleverna anses mer mogna under skolår 9. Risker med att vänta med konsumentkunskapen till skolår 9 är att det finns elever som inte erbjuds den tid de behöver för att utveckla och mogna i sin kunskap. Tiden att nå detta mogna förhållningsätt finns men det krävs att läraren funderar kring hur undervisningen skall vara upplagd och vilka prioriteringar som behöver göras.

5.1.6 Konsumtionsnorm

Sverige är styrt av normer, som diskuterats i kapitel 2, vilka visar på en sparande livsstil. Jag upplever att intervjustudien även visar på undervisningen i konsumentkunskap styrs av dessa normer. Vissa är befästa i kursplanen som resurshushållning (Skolverket, 2005:93-98) men andra kommer från lärarens förståelse. Skolan lär ut sparsamhet men ungdomar hamnar i köpberoende och skulder (Lindh, Elzén, & Johannesson, 2007; Kronofogden, 2009; Formas, 2007:10ff). Skolan behöver möta detta genom att fundera på vad eleverna funderar på och vilka verktyg de behöver för att bemöta sina funderingar. Cecilias berättade att eleverna under skolår 9 börjat reflektera kring sitt eget köpbeteende eftersom hon lyft detta i undervisningen redan från årskurs 5 om hon upplevt att behovet funnits. Detta visar på att det är viktigt att kontinuerligt lyfta frågor om konsumtion under samtliga skolår som även kursplanen menar (Skolverket, 2005:94-96). Att bryta ut och spara konsumentkunskapen till skolår 9 tar bort möjligheten till kontinuerlig reflektion och mognad i reflektionen hos eleverna. Studien visar att kursplanen starkt styr undervisningen, vilket den skall göra, men att det dock finns utrymme för tolkningar. Konsumtion och identitet kan ta större del av undervisningen speciellt om vi lutar oss på riktlinjerna från Nordiska ministerrådet där kultur identitet och konsumtion kopplas ihop (Tema Nord, 2009:5ff).

Ovan beskrev jag lärarna som normstyrda. Detta bekrästs i deras berättelse där alla har tydliga idéer kring hur undervisning i konsumentkunskap bör bedrivas och inte bedrivas, vilket beskrivits i kap 4. Här fanns en skillnad mellan de som arbetat länge och de som bara hade något eller några år i yrket. Lärarna var ofta nära till att berätta hur andra kolleger gör fel i sin undervisning. Jag tror att detta är ett symptom på att det inte finns tillräcklig tid till just diskussioner mellan lärare i samma ämne, lärare i olika ämnen, lärare och skolläda samt möjlighet till fortbildning. Då dessa faktorer uteblir ökar ibland misstron och konflikter mellan lärare och detta bör undvikas om ett bra klimat skall råda på en skola i utveckling (Folkesson, Lendahls Rosendahl, Längsjö, & Rönnerman, 2008:133ff).

5.1.7 Ny kursplan

Lärarna var, som tidigare beskrivits, inte oroliga för att inte kunskapsmässigt klara av att undervisa med den kommande kursplanen som grund. Min upplevelse var även att jag möttes av duktiga och framåtsträvande lärare som brann för sitt ämne. Dock lyfte de vikten av att få tid till att tolka och diskutera den nya kursplanen. En ny kursplan kan liknas vid ett skolutvecklingsarbete och då är det mycket viktigt att de som skall delta känner sig just delaktiga i arbetet (Folkesson, Lendahls Rosendahl, Längsjö, & Rönnerman, 2008:133). Om detta inte är fallet finns risken att arbetet inte fortskrider som tänkt. Några av respondenterna beskrev att de kände till lärare som inte tidigare förändrat sin undervisning då nya kursplaner införts då de inte känt sig delaktiga eller motiverade. Samtliga av respondenterna kände sig motiverade och flera hade varit aktiva i diskussioner kring utformningen då öppna remisser förekommit. Dock ansåg de att införandet av en ny kursplan krävde tid och de var osäkra på om de skulle få. Tillgången till tid och reflektion och diskussion är även något som stöds av Folkesson m.fl. som beskriver att just diskussionen med andra ofta anses som det mest lärorika av de lärare som deltagit i skolutvecklingsprojekt (Folkesson, Lendahls Rosendahl, Längsjö, & Rönnerman, 2008:133ff).

Trots att lärarna ansåg sig väl rustade för att genomföra undervisning i konsumentkunskap efterlyste de fortbildning i ämnet. De såg gärna att denna skulle ske i regim av de universitet som undervisar i hushållsvetenskap. Lärarna ansåg att konsumentkunskap alltid behöver hållas aktuell och att fortbildning därför alltid är välkommen vilket även framhölls i den nationella utvärderingen (Cullbrand & Pettersson, 2005:kap 6).

5.1.8 Sammanfattning

Det är en komplex bild av konsumentkunskap som växer fram i respondenternas berättelse kantad av många dilemman och valsituationer. Respondenterna diskussion berör de dilemman som beskrivs i kapitel 2 men också andra mer undervisningsinriktade dilemman som hur skall tiden räcka till för att alla mål skall uppnås i ämnet. Dock uppkom inte den diskussion kring varför vi konsumerar vilket jag hade hoppats på.

Jag har valt att sammanfatta diskussionen genom att visa på några viktiga aspekter som framkommit under min studie. Dessa punkter berör både den genomgång av teorier och tidigare forskning som gjorts och intervjustudien:

- Två synsätt förekom bland lärarna. Antingen skilde de på teori och praktik i ämnet eller såg hela ämnet som en helhet.
- Det förekom en brist på diskussion mellan konsumtion och identitet i konsumentkunskapsundervisningen.
- Vikten av tid för diskussion, planering och fortbildning inför införandet av den kommande kursplanen i syfte att förankra kursplanen i undervisningen framkom.
- Behovet av ämnesövergripande samarbete rörande konsumentkunskap.
- Vikten av balans mellan undervisning som utgår från elevernas vardag och förmågan att som lärare kunna lyfta elevernas blick till ytterligare en nivå var tydlig.

5.2 Konsekvenser för läraryrket

Till sist i denna diskussion vill jag återknyta till det övergripande vetenskapliga problem och kontext som studien befinner sig i nämligen: hur utbildning inom konsumentkunskap bör genomföras och hur vi som individer, skolan och nation skall förhålla oss till paradoxen mellan det moderna konsumtionssamhället och hållbar utveckling. Studien visar, som ovan beskrivits på att det finns olika uppfattningar bland lärarna hur undervisningens skall gå till.

Jag upplever att studien kan vara en del i diskussion kring hur begreppet ”kunskap i handling” skall tolkas och hur vi som lärare kan förhålla oss till ämnets helhetssyn. Studien lyfter även att det finns ett gap mellan konsumtionssamhällets dilemman och den undervisning som sker i skolan. Detta är viktigt att uppmärksamma och fundera kring om detta är signifikant för respondenterna i studien eller om det kan överföras i ett större sammanhang. Det ligger i läraruppdraget att undervisningen skall spegla samhället (Skolverket, 2005; Utbildningsdepartementet, 2006:5) detta är något vi inte kan bortse från.

Studien visar även på vikten av att lärarna får tid för planering, utvärdering och diskussioner i samband men den nya kursplanens införande men även i samband med all typ av skolutveckling. Vi som lärare bär på förförståelse och normer som behöver omformas i relationer med andra personer och nya kunskaper. Det bör vara en uppgift för skolledningen att ge lärare utrymme för planering och att uppmuntra samarbete över ämnesgränser där kursmål överensstämmer med varandra.

5.3 Metoddiskussion

Studien har utförts på ett begränsat antal lärare som tidigare varit delaktiga i Göteborgs universitets aktiviteter. Jag funderar kring om jag skulle fått ett annat resultat om jag intervjuat fler lärare eller gjort ett slumpmässigt urval. De lärare jag intervjuat var mycket engagerade och insatta i utvecklingen av hem- och konsumentkunskapsämnet. Detta kan mycket väl gälla alla hem- och konsumentkunskapslärare men detta kan jag inte veta genom denna studie då inga direkta generaliseringar kan göras. Jag finner det intressant att respondenterna var eniga i så pass många av svaren trots att de utbildat sig vid olika lärosäten vid olika tidpunkter och arbetade på olika orter. Dessa faktorer borde medföra att studien kan ge en viss fingervisning på hur en större grupp hem- och konsumentkunskapslärare funderar kring konsumentkunskap.

Intervjutillfällena och intervjuguiden har, rent praktiskt, fungerat tillfredställande och jag anser att jag fått de svar jag behövt för att kunna föra en diskussion kring uppsatsens syfte. Diskussionen kring konsumtionsbegreppet och varför vi konsumerar uteblev vilket förmodligen berodde på en kombination kring hur frågorna ställdes och att lärarna så tydligt kopplade konsumentkunskap till kursplanen samt att lärarna ansåg eleverna för unga för denna diskussion och då inte heller tog upp den i relation till undervisningen.

Det var mycket positivt att genomföra en pilotundersökning så att intervjuguidens frågor kunde omvärderas och många viktiga frågor framkom i det samtalet som förbisetts i den första intervjuguiden.

Jag är även medveten om hur min person påverkat intervjuerna och respondenternas vilja att samtala fritt. Jag tror detta beror på hur de såg på min roll. Antingen som student som de skulle föreläsa för, en representant för undervisningen som de skulle redovisa sina kunskaper för eller en kollega som de kunde utbyta erfarenheter och idéer med. Jag upplevde att respondenternas syn på mig var beroende av deras ålder i relation till min. Det är svårt att motverka detta. Samtliga respondenter fick samma information innan intervjun och jag försökte att klä mig i liknande kläder under intervjuerna. Dock finns det inget jag kan göra åt min ålder. Det hade varit intressant att veta om en person med en högre ålder fått samma resultat.

Jag ser nu att jag gärna velat följa upp analysen men ytterligare följdfrågor som tydligare förklarar respondenternas ståndpunkter då vissa mönster i svaren inte kunde urskiljas förrän allt sammanställts.

5.4 Förslag till vidare forskning

Många frågor har väckts under studiens genomförande. Som förslag till vidare forskning skulle jag vilja nämna möjligheten att återkomma till lärarna då den kommande kursplanen införs.

Ett annat förslag på fortsatt forskning, som uppkommit från respondenterna själva, är att komplettera samtalsintervjuerna med en enkätundersökning med några av intervjuguidens frågor bland samtliga hem- och konsumentkunskapslärare i Sverige. Detta för att bredda undersökningen ytterligare. En enkätundersökning skulle även öka undersökningens generaliserbarhet.

Studien skulle även, vilket Kvale beskriver som sista steget i analysprocessen, (Kvale, 1997), dra fördel av att återkomma till respondenterna och ställa följdfrågor om sådant som jag fortfarande anser oklart eller efter analys vill fördjupa mig i. Förslag på detta kan vara hur respondenterna ser på kopplingen mellan konsumentkunskap och boende. Eller deras syn på uppdelningen mellan teori och praktik i undervisningen.

Under studien har jag mött lärare med många idéer rörande hur undervisning i konsumentkunskap skall bedrivas och det hade varit intressant att samla dessa idéer i syfte att stödja andra lärare i hem- och konsumentkunskap.

Litteraturförteckning

- Aldridge, Alan. (2003). *Consumption*. Cornwall: Polity Press.
- Aléx, Peder. (2003). *Konsumera rätt - ett svenskt ideal. Behov, hushållning och konsumtion*. Lund: Studentlitteratur.
- Bigsten, Arne. (2003). *Utvecklingens ekonomi och politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Cullbrand, Ingrid, & Petersson, Monika. (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Hem och konsumentkunskap*. Skolverket. Stockholm: Fritzes.
- Carlgren, Ingrid & Marton, Ference. (2005). *Lärare av imorgon*. Kristiansstad: Lärarförbundets förlag.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., & Wägnerud, Lena. (2009). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle individ och marknad*. Vällingby: Norstedts Juridik.
- FN. (2003). *Guidelines for Consumer Protection*. Retrieved 2009- 02-12 from FN:s hemsida: www.un.org/esa/sustdev/publications/consumption_en.pdf
- Folkesson, Lena, Lendahls Rosendahl, Birgit, L ngsj , Eva, & Rönnerman, Karin. (2008). *Perspektiv på skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Formas. (2007). *Konsumera mera - dyrk pt lycka*. Stockholm: Formas.
- Fregert, Klas, & Jonung, Lars. (2005). *Makroekonomi. Teori, politik & institutioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Frycklund, Jonas. (200-07-09). *Svenskt näringsliv*. Retrieved 2009-12-11 from svensktn ringsliv.se: http://www.svensktn ringsliv.se/material/debattartikel/vi-konsumerar-for-lite_86449.html
- Hjälmeskog, Karin. (2006). *L rarprofessionen i förändring. Från "skolkök" till hem- och konsumentkunskap*. Uppsala: Lärarförbundets ämnesråd f r hushållsvetenskap.
- Holm, Fredrik. (2007). *Milj boken*. Stockholm: Freebook.
- Hydén, Håkan, & Wickenberg, Per. (2007). Mer moral skall styra produktionen. I Formas, *Konsumera - mera dyrk pt lycka* (pp. 149-160). Stockholm: Liber.
- Johansson, Barbro. (2005). *Barn i konsumtionssamhället*. Falun: Nordstedts akademiska förlag.
- Karlsson, Magnus & Olsson, Linus (2009). *Identitet och utbildning En uppsats om samspelet mellan identitet och utbildning*. Göteborg: Göteborg Universitet.
- Korp, Helena. (2003). *Kunskapsbed mning - hur, vad och varför*. Kalmar: Myndigheten för skolutveckling.
- Kronofogden. (2009-05-05). *Kronofogden*. Retrieved 2009-10-11 from www.kronofogden.se: <http://www.kronofogden.se/lararummet/lektioner.4.225c96e811ae46c823f800010088.html>
- Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Liedman, Sven-Eric. (2006). *Ett ändligt  ventyr. Om människans kunskaper*. Viborg: Albert Bonniers förlag.
- Lindh, Anneli, Elz n, Helena, & Johannesson, Annika. (2007). *Köpberoende och riskbeteende bland gymnasieungdomar*. Linköping: Linköpings Universitet.
- Magnusson, Lena (red). (2001). *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Finland: Boréa Bokförlag.
- Olsson, Malin. (2008-29-05). *Moderat Nässjö*. Retrieved 2009-06-11 from moderatnassjo.se: www.moderatnassjo.se/klipp/smt080529.pdf
- Rönnbäck, Klas. (2006). *V rldsmarknad i obalans. Småbrukare, storföretag och den globala jordbrukshandeln*. Globala Studier. Stockholm: Forum Syds förlag.
- Ryen, Anne. (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber.

Salonen, Tapio. (1994). *Välfärdens marginaler*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Ödeshög: Fritzes.

Skolverket. (2005). *Regler för målstyrning Grundskolan*. Värnamo: Svensk Facklitteratur.

Skolverket.se. (2009-28-10). *Skolverket*. Retrieved 2009-10-12 from www.skolverket.se:
<http://www.skolverket.se/fortbildning>

Stukát, Staffan. (2009). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Malmö: Studentlitteratur.

Svahn, Ann-Christine, & Sydberger Norrman, Annika. (2009-23-10). *Böter och skadestånd - ungdomars vanligaste skuld hos kronofogden*. Retrieved 2009-6-11 from Kronofogden:
<http://www.kronofogden.se/nyheterpressrum/nyheter/2009/nyheter2009/boterochskadestandungdomarsvanligasteskuldhoskronofogden.5.76a43be412206334b89800031582.html>

Tema Nord. (2009). *Teaching consumer competences - a strategy for consumer education*. Retrieved 2009-06-11 from
<http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/4f65feb4-1176-49a6-bd0e-ef25703cd77d.aspx>

Tema Nord (2000) *The objectives of consumer education* Retrieved 2009-06-11 from
<http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/4f65feb4-1176-49a6-bd0e-ef25703cd77d.aspx>

Worldwatch Institute. (2004). *State of the world 2004*. New York London: W W Norton och Company.

Hej X!

Jag kontaktar dig med rekommendation från Ingrid Cullbrand genom Helena Åberg på institutionen för mat, hälsa och miljö vid Göteborgs Universitet.

Jag heter Jenny Olsson och skriver nu mitt examensarbete inom lärarprogrammet med inriktning på hem- och konsumentkunskap. Syftet med mitt arbete är att titta på hur lärare funderar kring konsumentkunskap inom hem- och konsumentkunskapsundervisningen.

Anledningen till att jag valt att fokusera på detta område är att konsumentfrågor idag är i starkt fokus inom politiken och media samtidigt som vi befinner oss i en brytningstid mellan två kursplaner.

Min undersökning bygger på kvalitativa samtalsintervjuer på ca 1 timme vardera med öppna frågor som underlag. Min tanke är att intervjun skall äga rum på din skola under din arbetstid eller i direkt anslutning till denna. Studien kommer att redovisas i en uppsats i januari 2010 och respondenterna kommer att vara anonyma i resultatredovisningen. Deltagandet är frivilligt och kan närsomhelst avbrytas

Intervjuerna är beräknade att äga rum under veckorna 48 och 49 men datumen går att diskutera.

Jag vill mycket gärna träffa dig och samtala kring hur konsumentkunskapsbegreppet definieras i dagens kursplan och hur detta översätts till undervisningen. Jag vill även göra framåtblickar mot den nya kursplanen. Är skolan rustad för att möta den nya kursplanen och det förändrade samhället och hur tror lärare att den kommer att påverka undervisningen?

Jag har vänt mig till dig då jag vet att du funderat kring dessa frågor tidigare och jag därför tror att vi kan få ett givande samtal.

Jag skulle bli mycket tacksam och det skulle betyda mycket för min undersökning om du hade möjlighet att delta!

Tacksam för svar även om du inte vill delta!

Med vänlig hälsning

Jenny Olsson

xxxx-xxxxxx

Intervjuguide

Presentera mig

Institutionen för mat, hälsa och miljö vid universitet

Studiens syfte och frågeställning

Anonymitet

Frivilligt medverkande

Den konkreta frågeställning som studien bygger på är:

- Hur ser lärare i hem- och konsumentkunskap på ämnet konsumentkunskap i en brytningstid mellan två kursplaner?

Teman:

- *Respondentens yrkesroll.*
Vilka åldersgrupper undervisar du i och hur många år har du varit yrkesaktiv.

Hur långa lektioner har du?

Vad gjorde du innan?

Varför valde du att bli hem- och konsumentkunskapslärare?

Hur många procent av din tjänst är hem- och konsumentkunskap?

Hur många elever går på skolan?

Hur många hem- och konsumentkunskapslärare finns det på din arbetsplats?

Undervisar du i något annat ämne?

- *Konsumentkunskap i dagens undervisning*

Vad är konsumentkunskap för dig?

(Nämn fem uttryck som anger vad konsumentkunskap är i din undervisning?)

(Ser du något motsatsförhållande mellan konsumtion och hållbarutveckling och hur hanterar du detta i din undervisning?)

Hur uppfattar du att eleverna funderar kring konsumtion?

(Upplever du att eleverna ser konsumtion som identitet?)

(Pratar ni något om köpberoende?)

(Upplever du eleverna miljömedvetna i sina konsumtionsval?)

Hur arbetar du med dessa frågor idag?

(Använder du något material typ ”koll på cashen”, konsumentverket, varför, varför inte?)

Hur håller du dig ajour?

Hur står del av undervisningen består av konsumentkunskap i din undervisning idag?

(Tycker du att det är lagom med konsumentkunskap i sin undervisning?)

(Hur tycker du att denna undervisning relaterar till dagens kursplan?)

Tycker du att målen är för rätt åldersgrupp?

Upplever du att elevernas kunskaper eller intresse för konsumentkunskap har förändrats sen du började undervisa?

- *Konsumentkunskap i framtiden*

Hur ser du på konsumentkunskapen i framtiden?

Hur tänker du kring att det kommer en ny kursplan i ämnet?

Anser du dig rustad att möta en ny kursplan?

Skulle du vilja förbereda dig på något sätt inför denna förändring?

Tror du att det kommer att påverka din undervisning i konsumentkunskap?

Hur ser du på möjligheten att införa privatekonomi i skolan?

Hur skulle du vilja förändra dagens kursplan?